

U-5817

116
~~5817~~

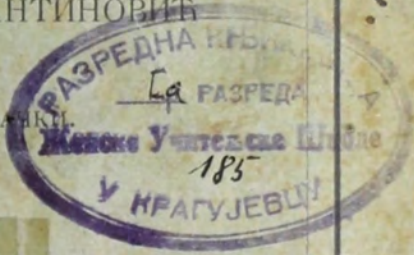
ТРИДЕСЕТ ДАНА НА УМОВУ ПУТУ

ПОВЕЛЕЖИО

ВАСИЛИЈЕ КОНСТАНТИНОВИЋ

ПАРОХ КАРЛОВЦА

itaonica
U
5817
821 163 41-992

020005817
10 82282 705

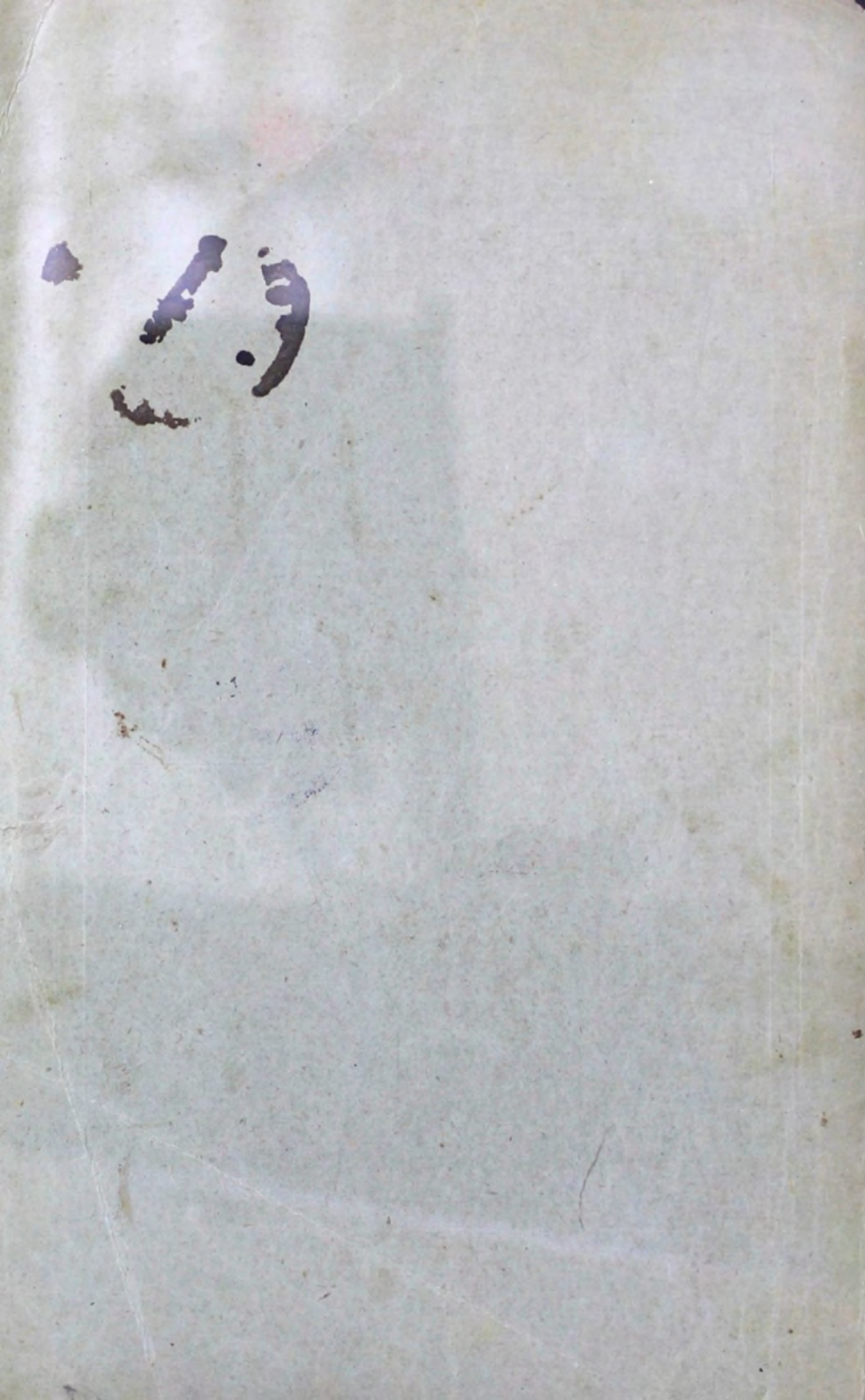
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА
У КРАГУЈЕВЦУ

COBISS X0

СРЕМ. КАРЛОВЦИ

Српска Манастирска Штампарија

1899.

886-992

Киб. бр 185

116

886-992

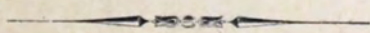
ТРИДЕСЕТ ДАНА НА УБАВУ ПУТУ

ПОБЕЛЕЖИО

ВАСИЛИЈЕ КОНСТАНТИНОВИЋ

ПАРОХ КАРЛОВАЧКИ.

СРЕМ. КАРЛОВЦИ

Српска Манастирска Штампарија

1893.

u-5817

№ 5817

учб. бр. 1591

У СПОМЕН

блаженој сени тројице у Господу преминулих прота, који су мени старешине били, светој цркви, српској школи, милом народу послужили, скромно тим путем
ходећи :

ПАВЛУ НИКОЛИЋУ

† 1866. дек. 25.

АТАНАСИЈУ ПОПОВИЋУ

† 1879. дек. 15.

СТЕВАНУ ЧОБАНИЋУ

† 1895. јуна 13.

У знак благодарности и пријатног сећања.

Писац.

Ретка је година која, а да јој месец Мај није пријатан, јер у те дане сунце најпријатније сјаје, а ваздух је најблажи, па ће сваком срце од милине заиграти, пролазећи гором кроза шуме, или равницом кроза плодне њиве, цветне ливаде.

Па опет!, Никада пријатнијег Маја, никада милијих дана, — бар тако се мени чинило, — не беше, као године 1896., кад се дани, један лепши од другог, један милији од другог, низаху један за другим.

Претпостављена ме власт одреди, да обиђем карловачку протопопију, да прегледим како у ком месту црква и школа напредује, па да у своје време званичан извештај о свему поднесем, кажем и истакнем, какво је стање у протопопији карловачкој.

И ја сам учинио то, колико сам умео; прегледао сам све верно и савесно, и најтачнији извештај јој о свему поднео.

Са браћом свештеницима својски се посаветовао и разговорио, као што приличи повереном ми раду, а и они су мене искрено,

раширеним рукама, свугде дочекивали, свугде примали.

Школе сам разгледао, трудио сам се да упознам децу, а одраслију младеж брижно сам поучио.

Све што је у ком месту знатније, што заслужује пажњу, што је за испит и познавање било, марљиво сам уочио, те сам вољно прионуо да своју радозналост задовољим.

Све сам учинио, што сам могао, а чинио сам, колико сам снаге имао, уверен да ћу, бар унеколико, одужити дуг свој, да ћу, бар донекле, учинити оно што се с правом од сваког захтевати сме. Кад би свако хтео онолико колико може, доста би добра међу нама било!

Па вршећи званичан свој посао, нисам пропустио, а да и том приликом не забележим понешто. Те белешке, може бити, нису од особите вредности, али у далеким будућим данима, кад место нас потомци наши буду живот живовали, овакве и ове белешке не ће им бити на одмет, нити ће им шкодити.

Онај који буде описивао наш китњаста Срем, лепу Фрушку Гору и убаво Подунавље, друкчије ће и вештије ће то, знам, учинити. Овим белешкама пак, ја сам рад сачувати нешто што се сваким даном губи, што време таре, а људи као људи често старо новим заменују, па се врло често и траг о оном, што сад опстоји, изгуби и затре.

У овим крајевима око Карловаца поготову су свуда унаоколо српска места, где

наше српске цркве кресе тај мили кут китња-стога Срема, школе нам српска деца весело пуне, по целом крају том српски радени, српске домаћице и станарице раде, весели српски момци и скромне девојке послове своје свршавају, а у свему томе раду и у свима пословима тим говоре милим језиком српским и лепе српске песмице вију, попевају.

Па ходећи тако од места до места овога пута, зар сам могао друкчије, а да не побележим оно што ми је мило, оно чему ваља спомен очувати, да и онда, кад нас не буде међу живима, деца наша то све сачувају и као своје бране?

Из Карловаца, одакле сам се 12. Маја 1896. године у шест сахата у јутру колима кренуо преко Банстола и Краљева брега, доспем у убаво село:

Чортановци.

Име овога села постало је од рибе чортан. Тако зову Словени, а наине Руси, шарана мањег од по киле. А пошто ово село није више од пола сахата удаљено од Дунава, који у тој дужи обилује рибом те врсте, то су и становници тога места још у прва времена, кад су се ту населили, већином рибу ловили и тиме трговали. Отуда су и добили ти становници ово име.

Село је удаљено подруг сахата од Карловаца. Има 180 кућа и око 900 душа. Становници су Срби источно-православне вере.

Имају лепу цркву, саграђену почетком овога века, уредну школу, коју походи око 140 деце. Народ је врло чио и потпуно здрав, крепак и за сваки посао.

Положај села је врло леп; ту је ливада, њива, воћњаци, а до године 1886. и грозни виногради, који су данас филоксером уништени, па се зато та земља данашњим даном кукурузом засева. Крај Дунава има повелик комад шуме, познате под именом Шума Мијаљевци, коју сада просеца жељезна пруга и на коју се наслања прокоп, који даље води пут Земуна.

Становници су већином ратари, али поприличан број од тих гаји стоку. Наиме, говеда и овци овде врло добро напредују, коњи и свињи слабије. — Пчеларство је незнатно.

Воћарство је прилично развијено, вртарство пак слабије, и ако су сви увети за ту грану привреде, јер кроз цело село и долове, с једне и с друге стране села, теку и нападају богати потоци, а има доста и извора.

Народ живи и лепо и умерено, оскудице не трпе ни у чему, куће су им чисте и спретне, поређане у две улице у долини између два брега тако, да не можеш ни откуда села угледати, док у ово не дођеш.

Село се дели на двоје а улице у њему носе ова имена: Брдарски сокак, Ђуковац, Баштине, Главица.

Вода за пиће црпе се у селу из бунара и извора. У селу и околини ово су знатнији

извори: Главица, Козарица, Ајдучка вода, Црна Бара, Бабатова, Дрвени извор.

Имена појединих потеса у атару, ово су :

1. брегови :

Средњи брег, Краљев брег, Банстол, Инђијски брег, Гладнош, Бели врх, Бабин нос, Паланка, Котоман, Стара и Нова Тидија, Граовиште, Гробнице.

2. долови :

Дубоки до, Јертаниш, Петракат, Пејица, Боћански до, Занош, Главица, Мирконића гудура, Барба, Кудежни до, Кованлук, Аб, Волујача, Костурница, Дабар, Мијаљевац, Караш, Змијињак, Грбавица, Гвоздењача.

До године 1855. био је сав атар овога села у рукама нашега народа, — од то доба, мало по мало, купују и Немци из суседног села Бешке земљу тако, да је од године 1882. и даље, кад се пашњак, који је био доста велик поделио на цело становништво према осталој земљи, већи део тог пашњака дошао у руке странаца, што, наравно, знатну штету чини селу, а становништво тог села из дана у дан све јаче притискује и гњечи.

Пробавивши овде потребно ми време и свршивши свој посао, кренем се селу

Бешка.

Ово је село удаљено од Чортановаца само пола сахата колима, а лежи у том истом правцу крај Дунава.

Име овога села, као што ми рекоше неки, долази од речи: бешика. И становници овога села су у старије доба рибу ловили. Ту се онда, и с ове и с оне стране Дунава, особито у летње доба, силна риба калала и сушила, па је ту бацан дроб с бешикама. Отуда је и дб тај, где су ти рибари становали, назван Бешика.

Ово село има до 200 српских кућа, 1.300 православних становника, врло лепу цркву с пространом портом, у којој је и диван парохијски дом.

Уредну, четвороразредну школу полази око 140 деце.

Опћина је ова јака, доста богата. 200 јутара ораће земље преписала је она на своју црквену опћину, одакле ова последња врло лепо живује и напредује.

Народ је уредан и врло разборит; пре петнаест и двадесет година, није чувао толико аманета старијих својих, није чувао толико наследства својега, али се данас свако пашти да ни стопе земље не упусти из својих руку. Јадају се сада, да нису довољно умели сачувати добра својих старијих,

Куће су им чисте и доста у реду, но ипак не онолико, колико бисмо могли очекивати од њих, у тако повољним и погодним приликама места њихова становања.

Ношња је исто така, као и у Чортановцима, с том само напоменом, да је све што се узима за одело и мушкиња и женскиња туђ посао, јер наш народ не ће, не може

или не уме да својим рукама своје потребе подмирује, да својим радом себе подиже, већ потпомаже и плаћа својим криво сакупљеним новцем туђе вештине, туђе послове.

Распоред је села овог веома леп, — има простране улице, лепо је калдрмисано, пред кућама дрворед, а поједине су куће више налик на варошке, него на сеоске.

Поред нашег народа, живи овде још толико, ако не и више иноверних, већином Немаца, присталица Аугсбуршке конфесије, а имају и своје богомоље. Пре 1860. године било је у Бешци само неколико кућа Немаца.

Све земљиште, подељено у потесе, носи ова имена:

Оранице:

Криваја, Рупине, Сланкаменац, Подбрдом, Чокња.

Ливаде:

Црквине, Селиште, Паћановац, Барба, Златнић, Аб, Брест, Рибарица.

Парлози, негдашњи виногради, од године 1889.: Калакача, Провалије.

У орању од стране села Саса налази се једна знаменита водица, на коју се народ у одређене дане преко целог лета из места и са стране слеже, тражећи својим болесницима помоћи и лека. Најрадије се стичу и долазе овамо који од слепоће и очију пате и болују.

Негдашњи свећеник Т. Стаматовић, који је као парох у Бешци дубоку старост доживео, излазио је увек с народом на дан св. м.

Пантелије 27. Јула, извршио ту водоосвећење и помолио се са народом Богу. Пароси пак, П. Бошковић и С. Шевић напустише тај обичај. — Земљиште овога села сад је скупа подељено (комасирано). Ја не знам, на чијем је земљишту сад ова водица, али је требало за себе је иставити и црквеном земљишту приљубити.

После свршеног рада и пријатног опростаја од ових добрих људи, на колима пријатног вожења, кроза плодне њиве и мирисне ливаде, доспем у

Крчедин.

— Село ово добило је име отуда, што су први становници подигли своја становишта, посред крчевина, испод брега, који тада беше обрастао жбуновима и шипрагом, а по неким старим белешкама насељено је још на измаку XVI. века. Још од старијих времена било је то лепо село српско и православно, све до године 1861. И те године није било у њему више од седам иноверних кућа. Данас тај страни елеменат броји преко 300 глава, а све се више и више множи и напредује.

Крчедин броји око 1800 православних душа, има врло лепу цркву, бакром покривену, и изнутра и споља лепо украшену тако, да може бити пример и углед, целој околини, као што је мештанима на понос и дику.

Опћина је веома имућна. Као таква оцепила је 200 јутара ораће земље на своју

цркву, а међутим има и готовине у своти од 1.000—2000 форината. Православних домова има 280, има и три школске зграде, које походе редовно преко 300 деце.

Пољска привреда је у веома добром стању; земљиште је већином ораница, мален тек део је ливада. И једно и друго истиче се својом плодовитошћу. Воћарство се негује само по баштама и око села, вртарство је још слабије, а пчеларење је у повоју. Оближњи брежуљци, где су до 1889. године били виногради, сад се засејавају кукурузом; погдегде је сочиво и проја. Испод оног брега где су били виногради на Дунаву, налазе се два знатна каменолома. Један даје бео кречан камен, а други прави тврдац црвене и модре боје. Године 1896. нашли су, недалеко од ових каменолома, и неке слојеве од каје, што обећава велику корист, но до данас се знатнији рад није отпочео.

Ношња је као и у споменута два села. Становници веома мало подмирују своју потребу од својих руку, својих тканина, већ потпомажу својим рођеним приштећеним новцем туђ рад и вештину.

Све земљиште, по подели потеса, носи ова имена:

Ораница.

Вињерац, Бели ат, Веће, Буџак, Рупине, Баре, Боронлук, Брест, Надушје, Кужно гробље, Шљивара, Леје, Патка.

Ливаде.

Крчедински оток (дунавска наплава), Ада, Калакача.

Виногради.

Усорац, Јанда.

Под брегом, сасвим уза село, стоји лепо изидана чесма, посвећена св. Јовану, откуда већи део села црпе воду за пиће. Цео простор око те чесме јесте пашаће поље.

Сточарство овде напредује веома добро, особито се негују коњи, а и рогата је марва у знатном броју. Оваца је мање, али је свиња, пре него што се болест 1894. године појавила, било у већем броју, и радо су их по околним пијацама тражили. Али се сада, на жалост, с дана на дан, ова стока губи. — Као што стари записи сведоче, беснила је године 1691. и 2. у овом селу куга, па и дан-данас, недалеко од села, стоји узвишена хумка, која обележава гробље из тога доба, где су ти заражени сахрањивани били.

Поред села протече знатан поток који се зове Патка. Долази од села Чортановаца и утече у Дунав код Бановаца. У рано пролеће налазе овде вешти ловци лепе забаве, јер се у одређено доба виђа особита врста неких златокрилих утви.

За $\frac{3}{4}$ сахата на колима од Крчедина долази се у

Сланкамен.

Сланкамен је мио станак Змај деспота Вука.

Име овог села долази од воде „сланка-
че“, која је тек 1897. године лепо оправљена
и удешена. Цела та просторија испод оста-
така негдашњих рушевина, које се налазе
крај Дунава, има у себи смесу соли и са-
литре. Кад вода опадне и Дунав се спусти
у своје корито сасвим, онда се може свако
ко туда прође осведочити, како је цео тај
брег од те две врсте соли очврсноу, да се
сви слојеви претворили у камен, из којег на
многим местима вири остатак шкољки и раз-
них пужева. Отуда и име тога села.

Село ово има врло лепу цркву на брегу,
чијем се положају мора задивити сваки путник,
који лађом по Дунаву туда пропутује. Ту је
цркву саградио деспот Вук, но од то доба,
пошто је на јаком ударцу, оправљана је више
пута и подзиђавана тако, да је данас стање
те цркве само како се зажелети може.

Село се дели на доњи и горњи Сланка-
мен. У горњем станују Срби римокатоличке
вере (Шокци), а наших има до 300 душа.
У доњем је Сланкамену црква и стан паро-
хије, која броји свега 1212 душа. Има две
уредне школе, које полазе око стотине и
више деце. Овде има знатна задужбина Ан-
ђелковића, која износи на 15.000 фор. а на-
мењена је просветним сврхама. Наших кућа
у селу има до 200. Становници, сви без раз-
лике, говоре чистим, лепим српским језиком.
Народ је чист, вредан и марљив на сваком
раду.

Њиве су им чисте и лепо обрађене;

ливаде, којих је, додуше, мало, тако су чисте, да те је милина погледати их а све је земљиште доста плодно и издашно. Воћа је врло мало. Винограда је било до 1887. године, од то доба новог сада је врло мало.

Крајни ред кућа је уз Дунав. Ту станују већином рибари. Ова грана привреде је овде доста напредна, јер се од Сланкамена уз воду дуж Крчединске обале до Бешке, највише лови кечига, а каткада и пастрма, која је на лепом гласу.

Сточарство је доста развијено, пчеларење је већ ређе. Прилично се овде шири и свиларство, храњење свилене бубе.

Земљиште које овом селу припада, подељено на потесе, носи ова имена:

Извоз, Бара, Чарнок, Почента, Град, Баштине, Гувна, Дугореп, Ђерљин, Одушевци, Мали и Велики бостан. Овуда су већином били стари виногради.

Оранице:

Деспотова Анта, Швапске дужи, Лисиџи до, Будовар, Пропуст, Штиц, Тврде њиве, Вис, Бобић-до, Забран, Овчаревци, Гробовци, Боронлук, Кошевац, Воларско поље, Веће, Касапско поље.

Код Сланкамена се улива река Тиса у Дунав.

Изнад Сланкамена на брегу према Крчедину подигнут је споменик од камена године 1891.2. — у спомен славно одржане пре 200 година битке, у којој су Турци били

побијени беху. У тој се бици јуначки показао наш славни војвода Монастерлија са својим соколима Србима. Ту је и велики везир Ђуприлић оставио своју русу главу.

Из села Сланкамена, кроз диван дрворед, посред плодних њива, засејаних највише пшеницом и јечмом, за један сахат лаког вожења, стиже се у:

Сурдук.

Село ово носи своје име од она два сурдука, која иду од Дунава на брег, широм којег се пружају куће, а на средини тих сурдука, на мало вишем брежуљку, стоји лепо саграђена црква.

Село ово постало је још у другој половини XIV. века, но је тек почетком овог века знатно проширено и умножено. Има лепу своју цркву и 274 дома. Данас има у том селу 1820 српско-православних душа, иноверца нема ниједнога. Има две лепо саграђене школе, које полази 160 које мушке, које женске деце.

Биће да је због немара или непажње, али опазити је, да је ова црквена опћина пропустила досад, па јој ни црква ни школа никаквог иметка нема, дочим све остале опћине у суседству похиташе да цркви својој и школи својој завремена прибаве какав иметак било у земљи било у другом чему, јер Бог зна какве ли ће за нас прилике настати, какав ли ће стран насртај доћи, па

На убану путу

2

il. 5814

Са овим: Сурдук, потиче и и. г. хитало се да упркосиш правили,
да не буде као франц. и. г. - ао овим је ипростошћу ипостигнуто
Сурдук је ипростошћу и разговорио а Сурдук, што је као јере, Пари.
и. г. Пат. и. г.

што цело село и сви мештани доносе и довлаче воду за све потребе своје чак с Дунава, а то, богме, стаје доста муке и труда.

Има, додуше, и неколико, иако врло дубоких бунара по двориштима у селу, али ти нису ни за напајање марве и живади, а камоли за људе.

Из Сурдука, посред плодног земљишта, на лепом путу колима преко два омања дола, за три четврти сахата пријатне вожње стиже се у:

Сасе — Нови Карловци.

Своје име добило је село отуда, што је онај обрежак на којем су се први становници населили и станове своје почели градити изнад оне долине, која се и дан-данас крај села пружа, у највећој мери сваког пролећа био окићен плавом сасом. И данас, у рано пролеће, плави се овај брежуљак од силне сасе, а пре још јаче. Обрежак је тај салитрав, а на таком земљишту ова биљка врло радо расте и напредује. Друго пак име је отуда, што је део земљишта које сада ти мештани у својим рукама имају, припадао пре 150 година земљишту карловачком уз Јарковачку пустару, па су се неки карловачки грађани тамо као стални становници населили.

Село је ово чисто српско и броји данас до 3000 православних, има врло лепу цркву која је подигнута пре 103 године, има три

цркви, свештеници и идеологи
 који су је изградили, а сви
 и који су је звали.

школске зграде и у тима уредне школе, које походе до 312 деце.

Становници су већином ратари, али им је посао и сав рад запуштен.

Село броји до 480 кућа. И ако је истина, што говоре људи да се по кући познаје ко је и у кући, онда могу рећи, да у овом селу има много запуштених кућа. Но, с друге стране, има и таквих, које чистоћом и распоредом, и мештане и странце, задивљују.

Вртарство се негује само по баштама у селу, али је и то врло слабо. И воћарство и пчеларство је слабо. Прилично се негује свиlena буба, али са маленом коришћу. Марву гаје само за домаћу потребу, и то: рогату марву прилично, мање коње а овце и свиње у средњу руку. Велику су штету становници претрпели, откако се овде године 1891. појавила свињска болест.

Какво је тле земљишта у овом селу, само мало већег мара за све уопће да је у срцу становника његових, било би много већег напретка, много више користи.

Потеси се овако зову:

Клибина, Крива Анта, Чупића поље, Мала Хумка, Ливаде, Капетанов до, Грабовци. — Пијаћа се вода црпе, и у селу и у околини, из бунара.

Пролазећи кроза село, а пролазећи и широм кроза све потесе земљишта, које припада овоме селу, не видех баш нигде никаквог обележја „Благочешћа“, као што сам по осталим местима виђао насред села дивне

мраморне крстове са иконама, а по њивама заветне крстове са светитељима.

На месном гробљу има саграђена капела, коју је 1880. године подигао тамошњи тада парох А. Јовановић. Исто тако је подигао о свом трошку речени парох и 1883. године црквицу на Марковој водици и купио комад земље, откуда ће се иста црквица издржавати. Ово место зове народ: Маркова водица.

У тој се цркви и на водици, на коју се по цело лето слеже народ са својим болесницама, тражећи им помоћи и лека, служи двапут у години и св. литургија: 25. априла, као на дан славе те цркве и 11. јуна, пошто је село заветно, и тог се дана нико не ће прихватити за посао.

Народ је врло лепог раста, и док беше војена крајина, многи се момак из овог села истакао својом разборитошћу и природним даром. Ношња је обична, као и у околини, на жалост, туђа рукотворина. Све што ми имамо, иде као сировина, прође кроз туђе руке и алате, па нам се онда то исто враћа за наше скупе новце, сем онога што се од јагњећих кожа нашег стада и у нашим крајевима прави, као: кожуси, опаклије, прслуци, шубаре.

За пола сахата пријатне вожње на колима кроза лепе њиве, стиже се у:

Пазово.

Име овог села постало је отуда, што је првим становницима, кад су се почели насе-

Пазу
 љавати овде, обрађена била пажња на тамошње хумке са нагласком: Паз' ово. Те су хумке од стране села Сурдука и Саса обе-лежавале друго земљиште, које нису смели ови нови насељеници прелазити. Таквих хумки у тој околина има више, од којих су познате две под именом „Деспотова хумка“. Једна је од стране Сурдука, а друга према селу Војци. Ту се укрштало земљиште деспота Јована, који је у оно време имао и свој дворац у селу Голубинцима, па даље све до Путинаца и према селу Крушедолу.

Село ово има врло лепу и богату цркву. Има до 1040 православних становника (иновераца је исто толико, ако не и више), 225 српских кућа и врло лепу школу на један спрат са богатим намештајем и училима, коју редовно полази до 116 које мушке које женске деце. У школи је тој, признати се мора, примеран ред и запт. Народ је врло разборит и вредан у сваком послу свом, а доста је и чуваран.

Ношња им је као и у околним селима, у ношњи немају свога народног обележја. Говоре лепо и чисто српски. У песми су веома умерени и пристојни више него у околним местима.

Пољска привреда је доста развијена, воћарство и вртарство само по баштама и по двориштима. Пчеларење доста напредује, а свилена се буба овде марљиво негује.

Разбоја и ткања је мање него у околним местима.

Пазово је једно од најживљих села у Срему. Има недељну пијаци, којој није равне у свој околини. На пијаци се слегне силан свет из целог Срема, Бачке и чак Баната, па и из најудаљенијих крајева Хрватске и Славоније нађе се покаткад неко.

Сваковрсна се марва дотерује на те недељне пазаре у толиком броју, да понекад изгледа као да је годишњи сајам.

Село је насељено још на измаку XV. века. Некада је било чисто српско, но по броју малено. На крају прошлог и на почетку овог века странци су се јако умножили, а с дана у дан све јаче напредују.

У овом XIX. веку село је ово више пута страдало од колере и трбобоље; због тога држе да им је пијаћа вода доста нездрава.

У селу и околини многи су бунари. Но међу њима има и таквих који се не могу пити, има их пак и таквих, чија се вода не разликује од изворске воде.

У почетку овога века подигнута је крај српске цркве лепо саграђена капела, која је посвећена светом пророку Илији. Ту се стиче многи народ из околине на тај дан, тражећи молитвом у болести својој мелема и лека. О том је месту јавио неки побожан чобанин, који је крепком молитвом на том месту и бољи својој олакшање нашао. Пред овом капелом има знаменит бунар, са којег мештани у свако доба воду црпу и потребе своје подмирују.

Од 12. маја 1896. почео је народ похо-

дити и Малу Водицу, која је недалеко од пустаре Јарковаца. Народ се скупља овамо. Кажу, да је лековита од очију. И од то доба виђа се на том месту извешано рубље и пешкири. Највише је походе у јесење доба.

Потеси целог земљишта, које припада овом селу, зову се овако:

Једовац, Јарковац, Старо село, Зовице, Леје, Воларско поље.

Ако има у овом селу што вредно пажње, а што може бити за пример и углед и мештанима и странцима, — јер се уистину ниједно место из околине не може у много којечему изједначити са Старим Пазовом, — то за сав тај понос, украс и напредак морамо бити захвални једино знатној, честитој и примерној кући и породици Петровића, која је кућа и за ово село, а и за цео Срем наш понос и дика. Та је кућа од давних још времена имала, па и данас има честитих огранака.

После свршеног рада и угодног опроштаја од овог красног места, на колима лаке вожње, стиже се у:

Војку.

Име овог села постало је од имена извора, који је крај земљишта тога села.

У старој једној поповској књизи, која је после смрти покојног војачког пароха Уроша Лазаревића доспела у руке његову рођеном брату, стоји на првом листу до ко-

рица ова белешка: Село Војка, тако се зове по извору, где је сад бунар са којег поје марву украј пута, који и у време суше, кад сви бунари усахну, има доста воде.

Старац Марко, који је 80 година живео, не памти да је у Војци кадгод вода усахнула. И код те белешке стоји: под Тодор Масни-коса из Попинаца, љето 1840.

Врлину и необичност овог извора потврђује и догађај који се догодио пре 15—20 година, као што рекоше људи: девојка нека Села Чолаковић у договору са Ђурђем Гајиним ископа бунар. После кратког времена би ту подигнут крст са иконом и поче се од тада овамо многи народ стицати, особито на Спасов-дан, тражећи утехе. Овај је обичај држан све до пре неколико година, када је копањем великог канала у том правцу и ова водица зароњена, али се и дан-данас виде још остаци, па би ваљало очувати је.

Село има врло лепу цркву, да величином све околне цркве надмашује. Око цркве је лепа ограда и повелика просторија, а и унутрашњост исте цркве красна је и богато украшена. Војка има до близу 3700 православних душа и 510 српских кућа. То је чисто, овејано српско село.

Има две лепе школе, коју полази до 320 деце, које мушке које женске.

Људи су већином ратари. Воћарство и вртарство негују само по баштама и двориштима. Свилена буба напредује у средњу руку. Пчеларство је прилично развијено.

Сточарство је у добром стању: коњи, говеда, а особито овце веома лепог су соја, само су се овце за последњих десетак година јако метиљиле, па им се и број умањио.

Тканина лепо напредује, особито Ћилимарство. Особита врста обојака разликује Војчанина од осталих суседа му тако, да ћеш мушког по обојцима познати да је из Војке.

Војка има до 6000 јутара земље.

Земљиште, подељено на поједине потесе, носи ова имена:

Берберница. — Ту је онај извор, од којег је село добило своје име. — *Мала Војка.* Ово је једна придолица, која много трпи од поплаве. По сведоџби већ покојних стараца, овде је било село први пут насељено. До скора је био ту подигнут крст. — *Ревир, Тапавица.* Део овог земљишта, око 600 јутара, данас је у рукама Шваба из Нове Пазове, које им је пре једно 100 година државна власт дела, пошто је Војчани не хтедоше себи задржати.

Селиште, Брестова меџа, Бусије Говори се, да је овде у овом последњем потесу, код Угриновачке Хумке, била нека градина, јер се и данашњим даном, сваки час, налазе многи остаци, а старији људи памте да су им дедови и оцеви вукли отуда широку циглу и пљоснато камење, које су метали у основе својих кућа. *Воларско поље.* У овом се потесу и данас још ископавају и налазе остаци турских ножева и секира, а на много места час

по па провири понека лубања и цеваница од људских костију.

Знаменита је Бановачка Хумка зато, што се ту укрштају четири атара: војачки, старопазовачки, старобановачки и новопазовачки. Некад је овде био српски крст, данас га, на жалост, нема.

У околини војачкој врло често налазе старе новце, особито у потесу Бусије.

Село Војка је по постанку своме из XV. века. Било је бројем малено и незнатно, али је у прошлом веку густо насељено, пошто је, по казивању мештана, из горњих крајева Хрватске многа породица овамо дошла.

После пола сахата на колима доброга вожења доспе се у село:

Голубинци.

Име овог села води своје порекло од пустаре, на којој подигоше први становници своје домове. Та се пустара назва тим именом зато, што су се на њој највише, више него на којој другој околној ливади и просторији, врзли дивљи голубови, који су ту по великим жбуновима и дрвећу своја гнезда вили. Тако је било све до 1848. године. Стање се није дотле променило. Но није тако остало. О томе нам сведочи покојни Јоца Миличевић, који је после буне све до 1890. године живео у Бечу. Кад је он после 30 година дошао у Голубинце, место свога рођења, свуда је говорио, да околину многог

нашег места, какво је било пре 30—40 година, а какво је сада, не можеш познати: така је разлика, таки напредак. Њиве лепше узоране, ливаде свугде искрчене и чисте, баруштине исушене, ровови покопани.

Село броји до близу 2700 душа и 370 српских кућа. (Има овде и знатан број Шокаца одвајкада, и они имају цркву). — Српска је црква веома лепа, доста висока и пространа, ограђена великом портом, пред којом, осим других повећих дрвета, диже врх свој небу под облаке грм један, раст, за који мештани веле и причају да је претурио преко 150 година. Тај се раст и данас добро држи. На пијаци, крај тих дрвета, држи се недељом сајам, који је доста познат и у целој околини.

Село има веома лепу, на један спрат подигнуту школу, коју полази уредно до 360 које мушке које женске деце.

Становници су сви ратари; трговина и занати само утолико, да задовоље месне потребе. Село је из друге поле XVI. века. Било је малобројно, а умножило се доласком једне множине из Лике пре једно 100 година.

Вртарство и воћарство гаји се само у селу по двориштима. Прилично се и пчелари. Свилена се буба храни у средњу руку. Знатна је на броју и рогата марва, коња је већ мање. И оваца је у прилично великом броју, тако исто и свиња, уколико још нису од болести, која и сад не престаје, утамањени.

Разбоји и ткање се овде прилично одржало. Ђилимарство у средњу руку.

Ситна храна уопће врло је лепе каквоће, јер је земљиште плодно и јако.

Потеси носе ова имена:

Камендин, Доње њиве, Средње њиве, Јелде, Попова бара. Кратељи, Павина анта, Широке њиве, Мале њиве, Врагов клин, Рватске Тапавице, Рупине, Мали Јарковци, Ђирин брег, Воларско поље, Велика анта.

Поред неких њива и ливада тече, тихо жуборећи, поток, који се зове Бегеј. У близини тога потока налази се неколико воћњака, а до 1885. и 86. ту беху грозни виноград.

Данашње село није било у први мах овде настањено. Иза давно преминулих старца остало је казивање, да је прво село било у потесу што се зове: Рупине, где се и данас познаје неки остатак од старих земуница, у којима становаху први становници овога села.

Недалеко од села, у потесу Доњих њива има водица, на коју се одвајкада слеже народ из места и околине, особито на св. Николу 9. маја. До године 1887. био је ту подигнут дрвени крст са иконом, крај којег су боници у свако доба године, долазећи овамо, убрусе и дарове своје остављали. Но тај крст би те године неповољним временом оборен, али је, на срећу, вредним старањем тамошњег пароха Д. П. и црквеног председника В. В. и опћим прилогом свију мештана, саграђена

1889. године тврдом опеком капела, лепа и красна, посвећена св. Николи, и на дан тај служи се овде св. литургија у славу Божју, а после подне гради се народно весеље уз лаке игре и веселе песме.

Село ово има знатно земљиште своје, неколико десетина јутара ораће земље својина је црквене опћине. Уз то има и неких задужбина за просветне сврхе.

Народ је веома вредан, мари за свој посао и кућу своју, па зато лепо напредује и држи се добро. Особито полета даје овом селу знаменити осечки друм који баш средином села иде и води.

Ношња је у селу, као и у целој околини. Мало је своје рођене рукотворине; за њихов грко и мучно стечени новац реси их туђинска вештина, страна рукотворина.

Сви у селу, и православни и Шокци, говоре чистим српским језиком, певају српске песме, и држе, поготову сви, српске обичаје.

Причају да је зграда, у којој је данас школа тамошњих иновераца, а која је била за време војничке крајине стан капетаније, била некад дворац српског деспота Јована, који је у тој околини имао доста своје земље у баштину.

Недалеко од села, иза гробља има лепа дудара и подружнички врт.

После пријатног вожења на колима за три четврти сахата долази се у село:

Путинци.

Име овог села долази отуда, што главни пут, на којем се укрштају путеви у околна места и земљишта са свих страна, просеца село по средини. Сваки путник, ма којој страни кренуо, мора проћи тим главним путем, па онда и селом. Отуда је и село по том главном путу добило своје име: Путинци.

Све до краја прошлога века ово је село било чисто српско, све земљиште у српским рукама, но у овом је веку насељено и иноверцима, који су данас у већини и земља је исто тако највише у њиховим рукама.

Село има омалену, али веома лепу цркву, која је посвећена св. арханђелу Михаилу, броји само 51 православну кућу са 336 душа. Има и лепу школу, коју уредно полази до 50 деце, исто тако има и уредну недељну школу, у којој је красан успех и ред.

Цело земљиште, подељено у потесу носи ова имена: Воћине, Биково чело, Војковци, Међе, Сешин, Солнок. Ово су оранице и ливаде. Пашњак пак има ова имена: Лукићев брег, Пејакове ледине, Вртлог.

Становници су већином ратари; воћарство се и вртарство негује само у селу и по двориштима, пчеларење је слабије. И свилена се буба врло слабо негује. Коње, рогату марву, овце и свиње отхрањују само онолико, колико им је потребно за себе и своје куће, дакле осредње.

Народ је веома миран и благ, ношња му је доста налик на варошане зато што све потребе подмирује туђом рукотворином. То је — по мом мишљењу — један од знатних узрока опћем нам назадовању. За своје скупе новце ми помажемо и подижемо туђина.

Говоре чисто и лепо српски, певају лепе и пристојне песме, а српске обичаје ватрено чувају.

Одавде, возећи се колима, за четврт сахата, преким путем, кроз ливаде и њиве, стиже се у село:

Петровци.

Старији кажу и говоре, да је име овог села постало отуда, што се још у давна времена на развалинама римских остатака, којих је до 1840. године тушта било, али се касније разнело и развукло одатле тако да данас једва има неколико комада, овде-онде, по кућама и у двориштима, настанио пре неких 300 година са својом децом неки *поп-Петар* и заузео повелик комад земље. Отуда је по њему и село прозвано Петровци. У парохијалној сесији и дан-данас има три јутра земље, који се зову још и сада „Попов брег“, Старији су људи казивали да је на том брегу, највишем у целој околини, имао тај поп-Петар и своју кућу.

Село ово има пространу и доста велику цркву. Пространа порта ограђена је зидом.

Има 106 српских кућа са 670 православних становника. То је чисто српско село.

Има уредну школу, коју полази до 130 мушке и женске деце.

Нарсд је веома питом и добар, али у доста запуштеном стању па према добу у којем живи доста назадан и неупућен. Та је непросвећеност узрок, што се на сваком скоро кораку спотиче на своју велику штету.

Сви су ратари; о вођарству и вртарству једва се и споменути сме, пчеларење је тек у почетку.

Стоку негују само за своје потребе. Иначе, по соју марва им је, сва одреда, веома ситна.

Живот им је веома прост. Доста им је само најпотребније. Они су и тиме задовољни. — Пијаћу воду добивају из бунара, од којих је мало који добар.

Све потребно узимају са стране, наравно од туђина. Кожно им је одело од њихових оваца; за мушкиње ткају обојке њихове жене, које и за себе скроје и носе од своје тканине, понека сукњу и прегачу, особито старице.

Од путиначке стране, крај великог рова, где је петровачко гробље, цела просторија носи име: Град. Пастири који овде благо своје пасу и чувају, врло често налазе, особито после плахе кише, доста римских новаца. Зато је ретка кућа у којој не би било по више комада таког новца, па и сребрног. А ако нађу коју златицу, та иде одмах Чивутину на продају, наравно, будзашто.

На гробовима, у сеоском гробљу, има много излупаних камења и плоча, којима су сродници обележили гроб милог им покојника, исто тако у месној сеоској кући има четир-пет још врло великих и тешких каменова а и у порти црквеној, који чекају вештог знаоца да о њима коју вредну рекне.

Земљиште овог села, подељено на потесе, носи ова имена:

Град, Црњевци, Међице, Шевар, Ракин вртлог, Зова, Јарчина, Средње баре, Горње баре, Лопар, Попов-брег.

Земљиште је доста плодно, али је, с малим изузетком, невешта и спора рука која га обрађује, па се зато и не може говорити о напретку.

На колима, лаке вожње, покрај села Добринаца, Краљеваца и трговишта Руме, кроз лепе њиве и богате усеве за сахат и по долази се у село

Павловци.

Кад сам распитивао за постанак имена овог села, тада ми сада већ покојни парох Ј. Ђ. пред неколико одборника рече, да је од покојног попа Ј. М., који је пре њега парохом у Павловцима био, слушао ово:

Неки газда Тана из Руме имао је богата своја стада оваца, која су на овом месту преко целог лета пасла, подељена на неколико обора. Међу његовим пастирима највише му је млека и најлепше јагањце у

своје време доносио чобанин Павле, који је пасао своје стадо на брегу, где је данас наше село. Газда Тана би веома често хвалио свога чобанина Павла и његово благо, говорећи: Бадава, Павловци имају најлепше јагањце и највише млека. Дакле, по имену чобанинову, звао је и његово стадо, а од стада и земљиште, на којем је стадо росну траву пасло, доби ово име, и тако остаде до данас то име Павловци.

Село ово има врло лепу, сјајно украшену цркву са лепом оградом. Има 515 православних душа. Школа им је лепа и уредна, и њу полази до 85 деце, а свега је српских домова 95.

Село лежи на брежуљку, а земљиште је све у равници са три умерена, недубока дола.

Потеси тога земљишта имају ова имена:

Јовинац, Калуђерице, Горњи до, Међудрумови, Надвоћу, Дужинце, Курдин, Попова долача, Распутинце, Кудош, Селиште, Забрана, Крчевине, Старо гробље, За гробљем, Кратељ.

По доловима, покрај села, жуборкају горски поточићи, а у тим доловима има неколико веома лепих горских извора најлепше воде; сем тога, у самом селу има и лепих бунара, врло пријатних за пиће.

По тим доловима крај села подигнути су леви воћњаци највише црница шљива, тек понешто белица.

Народ је овде врло питом и пријатан, највише ради око њиве своје. Сенокоси су

веома богати, а због близине трговишта Руме сено је на цени и добро се продаје. Остало воћарство и вртарство није развијено. Пре 1889. године било је ту и нешто винограда. Пчеларење је тек унеколико развијено; сви-лена се буба храни доста. Марву отхрањују тек утолико, уколико месна потреба захтева.

Ношња је у селу више варошанска; према томе, од својих тканина имају само бело рубље, и кожухе и шубаре које зими носе. Девојке, особито удаваче, красе своја недра вешањем дуката о врат.

Говоре чисто српски и лепо певају при-стојне песме.

О трговини и занату не може се ни го-ворити, јер Павловчани све своје потребе подмирују из Руме, камо се за три четврти сахата пешице може стићи, а и спојени су са Румом жељезничком пругом.

Око села има леп дрворед са свих страна, насађен већином дудовим дрветом.

Околина је позната и на гласу са бо-гата лова на дивље голубове у своје време, а зими и у рано пролеће на зечеве.

Село је ово, додуше, чисто српско, али је добар део земљишта сеоског у рукама Румљана и иновераца. Удаљено је само четврт сахата од правог друма, са којим је везано лепим дрворедом. — Сеоски долови јако трпе од поплаве, кад бујица јурне преко њих, после плахих киша.

По нађеним белешкама ово је село, по постанку своме, из друге половине XVI. века.

На колима за три четврти сахата стиже се у село:

Јазак.

Своје име добило је ово село од свога положаја. Оно лежи између два брега у дубоком горском јазу, који се протеже чак у саму планину. Код манастира се дели овај јаз на двоје, те једно грло иде Дреновцу, где је некад био стари манастир, а друго поред манастира к извору Грабовцу, отуда се и село и манастир зове: Јазак.

Ово село има веома лепу, бакром покривену цркву, украшену и збринуту са свачим што јој је потребно. Броји 316 српских кућа, а 1746 православних душа.

Има веома лепу школу, коју уредно полази 274 детета. Село је чисто српско; на сваком кораку можеш чути и лепе планинске песме, које извија јасно танковито грло Српкиње моме или Србина момка.

Ну земљиште, које је до године 1860. готово све било у рукама тамошњих становника, прешло је, са неколико комада, и у руке суседних Шваба румских.

Цело земљиште, по потесима, носи ова имена: Месна рудина, Михаиловац, Церије, Кланац, Горње баштине, Доње баштине, Сигет, Садови, Суvido, Палете, Зеленик, Беговина, Кут, Калуђерице, Курдин, Средње донине, Соко, Крчевине, Браилово, Забеље, Царина, Теочин, Средње брдо, Слатина, Љубиколено, Курешово, Петловац, Месаровац.

То су имена равног земљишта и некадашњих винограда, а шумски потеси имају овака имена: Завојац, Бела вода, Пишталина, Букова страна, Иконица, Анатема, Срњево, Врбице, Три анте, Ишин чот, Дуго, Каменино, Препрње, Црни поток, Косматица, Гавранов поток.

И овде су до 1890. године поготову сасвим упропашћени били виногради.

Народ је овај поред ораће земље, виногради и воћа врло лепо дотле живео, у свему је било напретка; од то доба пак осећа јако оскудицу, једва сноси свакидашње терете, јер има доста таквога земљишта, које је за виноградарство веома погодно било а на којем данас усеви макоје врсте врло слабо или никако не напредују. Пре се могло рећи, да су Јазачани и њиву своју вредно обрађивали и винограде своје и воћа брижљиво подизали и неговали.

Воћарство и вртарство прилично напредује, а од неког доба и пчеларење узима све већег маха, а и свилена се буба доста негује.

Сточарство, уколико захтева месна потреба. Овце су ретке, има нешто коза, а свињи, до времена опће болести, беху овде врло лепог соја и знатно напредоваху. У свему је сада пошло на мањак.

Од године 1891. и воћа се почела сушити, а пре тога поред знаменитог јазачког вина, које је родило на брду Теочину и свуда на гласу било под именом Теочинац, у Јаску

се пекла и врло лепа шљивовица, које се и данас може, али врло ретко, у газдачким кућама наћи.

Ово село просеца врло богат и бујан поток, на чијим се обалама подижу овде онде лепе баште и на којем још и данас има живахних поточара са немирним колом и водопадом.

У околини су знатни извори:

Ђирис, Вучевац, Дреновац, Грабовац.

Ношња је као и у других планинаца. И овде у селу носе о врату лепе удаваче злаћане дукате.

Овде има знаменита задужбина сарајевског митрополита Ђ. Николајевића, основана у ту сврху, да се од главнице дели одређена свота свакој оној удавачи, коју тамошњи месни одбор изабере као достојну тога дара. Ово траје већ више година, од смрти тога добротвора, који је био родом из Јаска, где му и данас родбина живи. Овај је дар кад већи, кад мањи од неколико стотина, према броју удавача у тој години.

Лепа слика овог добротвора чува се у сеоској школи, а у цркви стоји његова архијерејска штака.

Живот овог добротвора написао је у засебној књижици прота Дим. Руварац.

За пола сахата пешице стиже се из села Јаска у манастир Јазак, где почива живот светог цара Уроша. Манастирска је црква врло лепа и ове 1899. год. дивно оправљена, а зграде око цркве врло красне,

као и сви наши манастири што су урес лепој и убавој Фрушкој Гори. Крај манастира има прњавор са 28 домова и око 135 православних становника. Деце за школу има 16, и та походе сеоску школу.

За три четврти сахата на колима лаке вожње, преко брега, кроз парлоге од пропалих виногради, кроз разне усеве и воћњаке, стиже се у село:

Врдник.

Село је ово добило је своје име од брега, на чијем су подножју први становници почели градити своје куће. Онај врх од манастира с десне стране, преко којег води стаза у село Јазак, и данас носи то име, те је ово име прешло и на само село. Село је ово, иако не тако велико као данас по постанку с краја XIV. века.

Село има врло лепу цркву и 184 дома са 970 српских становника.

Има и лепу школу, коју уредно полази око 110 деце.

Народ је врло добар и питом, доста умерен, но у рад свој није доста упућен.

Виногради су, као и у осталој околини, свугде пропали. Воћарство није у напредак пошло, пчеларење врло слабо. И свилена се буба ретко негује и храни.

Њиве су им веома мршаве. Земљиште је права прљуша, местимице измешана шљунком и кречем. Ливаде, по доловима, покаткад су

врло лепе и добре, но их често плави планинска бујица.

Ношња им је као и у осталих планинаца, замерити је да унеколико, према своме јадном стању, и претерују у хаљинама, особито млађе женскиње, које веша о врат и по неки дукат украса ради. Међутим, стање им је тако, да не би смели ни у чему терати раскоши.

Сточарство је развијено тек утолико, уколико им је потребно за послове своје рођене.

Овде има више каменолома, креч се пече у већој мери, а од последње две десетине овога века напредује и угљара, која је више манастира и на којој по неколико хиљада људи данас зарађују себи хлеба.

Откако је почео живљи рад на овом угљеном мајдану, отада и жељезна пруга вози из Руме до Врдника двапут дневно путнике и разну робу. Станица је испод манастира Раванице.

Земљиште се дели на потосе са овим именима: Окоп, Друмске њиве, Средњи до, Горњи и доњи Чеплисад, Гумниште. Наротак, Вуксанове њиве, Стрмоглавац, Пећине, Беговина, Крушевље, Фење, Галамбош, Зоравна, Липовац. Сви ови потееи јесу оранице.

Некадашњи виногради, а сада парлози, зову се овако:

Влајића-до, Бекатово, Горњи и доњи Алдов, Лагум, Сомњи реп, Мургин точак, Јоргован, Беленгир, Вранов до, Грба, Кула, Соје, Патарице, Витезић.

Ливаде се пак зову:

Спахијске ливаде, Јанковац, Горње ливаде, Гвоздена врата, Велика међа, Мала пећина, Мајдан, Ритић, Русина, Трска, За кулом, Угоре, Рекећаш, Добра вода.

Воћа се називају:

Јермош, Дубочаш, Бара, Пескара, Зуцалица, Деонице, Мајур.

Шумски су потеси ово:

Гај, Каменита патарица, Велико бучје, Јеленова бара, Врбице, Петров шестар, Дреново, Доситијевац, Крапко, Попов-брег, Крвавић, Бикоч, Орловац, Липова анта, Добра вода, Кула, Кленова анта.

Сва околина овог села има врло лепу извор-воду. Доста извора има по шуми и воћњацима, а поред манастира је изидана знаменита чесма са богатим врелом.

Кроз до, испод села, па и кроза само село, протече богат горски поток, на којем је неколико лепих поточара. Крај је врло здрав; ваздух увек здрав и пријатан; век и живот становника може нас задовољити.

Од села Врдника до манастира Раваница има само четврт сахата пешице по лепом путу.

Леп опис манастира Раванице написао је и издао тодине 1898. тамошњи настојатељ С. Попић.

Уз манастир има прњавор са неких 140 душа и 40 српских кућа. Деце, дорасле за школу, има око 16, која уредно полазе школу у селу Врднику.

Између прњавора и манастирске порте засађен је леп ред самих јабланова, што даје околини и манастиру самом диван изглед, особито с брега, кад се долази из Ирига у Врдник. То је и за странца који први пут туда пролази и за мештанина подједнако лепа слика. Крај манастира има врле леп и уредан раванички врт скоро насађених калема. Ту је и кућна башта. У самом манастиру има знатна збирка красних ликова и богата књижница.

Од села Врдника, преко неке високе равни, за три четврти сахата долази се у село:

Ривицу.

Село ово добило је име од извора који је у дну дола, у којем је село насељено.

На двадесет и пет метара од главног пута који води из Ирига у Стејановце и даље у Митровицу, испод неколико бујних врбових дрвета, извире поприлично богат извор, који и данданас носи име Ривац. Од тог је извора цела та долина и шљивици у њој, па чак и само село добило име Ривица.

Село има лепу цркву и 142 српске куће. Православних има свега 765 душа.

Има и лепу школу, коју полази 102 детета.

Народ је врло добар и питом, других народности нема, но је село настањено чистим, овејаним Србином. Живот им је умерен, а све потребе подмирују из Ирига у који

могу за три четврти сахата стићи. Зато и нема дана дана, кад се буде Ривичана у Иригу.

О занату и трговини, наравно, ни спомена нема.

Земљиште је две трећине бреговито а једна трећина тек равница, где су оранице и нешто ливаде.

Било је овде до 1887. године и лепих винограда, но данас су то сами парлози, а нешто се засева ситном храном и кукурузом.

Воћарство је у средњу руку развијено, особито се подижу и негују трешње, пчеларство никако, а храћење, свилене бубе врло слабо напредује.

Ношња је, као и у свој овој околини, „планинска“. Говоре чисто српски, а тако исто певају пристојне и лепе песме.

У околини има више извора, особито у долинама где су им и шљивици.

Рогате марве има за потребе села само, већ више држе оваца, а познати су им и свињи њихови.

Имена потеса у овом земљишту, ово су: Чеплисад, Парлози, Гајеви, Кипови, Кудош, Пропуст, Сврака, Доња царина, Горња царина, Алдов, Јазавац.

Преко брега за три четврти сахата, стазом кроз оранице и ливаде, а за пола сахата правим путем на колима лаке вожње, долази се у:

Ириг.

Колико сам могао дознати, име ове вароши долази од стране речи која значи стар. Једни веле да је мађарска, а други тврде да је турска и да значи старину.

Варошица ова има три лепе православне цркве тако, да не знаш којој пре да се дивиш по лепоти и украсу њену. Има 715 српских кућа са 3720 становника. Има мушку и женску са четир разреда школу коју полази 412 уредних ученика и ученица. Место је ово, по почетку своме, из прве половине XV. века.

Место је врло чисто и уредно, становници вредни, готови на сваки посао.

Трговина се држи врло лепо, а и занатлијство се у средњу руку развило.

Има свега што мањој вароши живота даје: има недељни трг, годишње сајмове, а и свакидашње потребе увек можеш подмирити.

Пошто је ту котарска област, то је ради одседања путника и народа што долази подигнута лепа главна гостионица, а поред ове има их још неколико мањих.

Становништво је врло уредно, а лепа црта која Ирижане краси, јесте побожност и гостопримство.

Ношња је варошка, простији се пак одевају као и остали планинци.

Обичаји се српски верно држе и чувају. Говоре врло лепо српским чистим језиком,

а и песма цвета и негује се у нашем духу, особито пре десетак година док је било виногради.

Околина је веома лепа, особито онај део који се на шуму наслања. Овде је она знаменита цветна ливада, коју спомиње блажени Доситије, између Ирига и манастира Хопова.

У вароши има знатна чесма на пијаци, а има и веома лепих бунара, са којих мештани подмирују своје потребе, иначе у околини, по шљивицима и ливадама има многи горски извор хлађане воде, бесцен-
благо овог милог краја.

Најпознатији потоци јесу:

1.) Будаковачки поток. 2.) Грабовачки поток а 3.) Кокињаш. У св. николајевској цркви има записа на неким књигама, да је у прошлом веку за време куге било ту село Кокињаш, но да је кугом опустело и сасвим се раселило.

Земљиште се може поделити на $\frac{1}{3}$ оранице и ливаде, а $\frac{2}{3}$ виногради и шљивици.

Виногради су и овде уништени, али се од пре 5—6 година почињу наново дизати.

Воћарство је доста развијено, пчеларење слабо, а свилена се буба негује у средњу руку. У месту је за то подигнута врло лепа дудара.

У велико се пече у Иригу бели креч, који становници иришки разносе на све стране и готово потребу половице Срема подмирују.

Цело се земљиште дели на ове потесе:

Будаковац, Селиште, Кланци, Беленгир, Сврка, Рунач, Овсиште, Батинци горњи, Горње поље, Парлози, Кајновац, Грабовац, Мемидево, Плавуља, Заплавуља, Кокињаш, Кукавица, Горња пустара, Доња пустара, Радиначки до, Доње поље, Батинци доњи, Гајеви.

На иришко се земљиште наслања земљиште манастира Хопова,*) које има ова имена:

Козарница, Крсташице, Њиве, Турско брдо, Циган, Крчевине, Селеуш, Ђеуш, Камен, Подвој, Жарковац, Рајков-брег.

У потесу Козарници има знатан извор по имену Славковац, а спаја се са извором Ђерисом у Крсташици, и тако спојени дају воду за чесму у Иригу.

Осим ових знатан је извор у Цигану и онај на ливадама, за чију се воду с правом може рећи да је најбоља. Жалити је само, што је ова вода доста запуштена.

У овом месту има један заветан дан. То је 10. фебруара. Тај дан слави све становништво овога места. Држи се свечано богослужење у св. теодоровској цркви, зато што је на тај дан престала куга, која је у прошлом веку у овом месту беснела и целом становништву пропашћу и истрагом претила. И данданас показује каменити крст, на путу од Ирига у Нерадин, место на којем су са-

*) Кратку повест о манастиру Хопову написао је знаменити Игуман Иринеј Радић, и та је књижица изашла 1847. год. у Будиму -- који је и настојатељ тог манастира био.

храњивани окужени и које се и сад зове: Кужно гробље.*)

Од Ирига на колима лаког вожења кроза њиве и неке шљивике, за пола сахата долази се у село:

Нерадин.

Ово је село насељено било још у почетку XV. века, о чему има јасног спомена, сем неких бележака по старим књигама у сеоској цркви, још и на једном врло добро очуваном камену у сеоском гробљу. Тај нам камен својим јасним још натписом сведочи, да је ту народ из села у овом веку сахрањиван.

Име села дошло је од становника који су ту живели а нису имали неких дужности нпр. да раде одређене послове на властелинским земљама, као што су то радили становници околних села. Због тога су их ови последњи преким оком гледали, па су чак и место назвали Нерадин, а становнике му Нерадинима.

Село ово има лепо подигнуту цркву. Има 170 српских домова са 1020 правослаvnих душа.

Има и лепу школу, који уредно полази 102 детета.

Народ је питом, миран и добар, могло

*) О овој зарази, која је владала у прошлом веку, у вароши Иригу, — написао је год. 1898. врло лепу књижицу Симеоновић лечник.

би се желети да са мало више воље при-
оне на рад.

Куће су им доста чисте и уредне, но-
шња им је као и у суседним планинским
местима.

Младићи и девојке лепог су раста, а
здравље им је уопће постојано и крепко. —
Говоре и певају песме лепим српским језиком.

Воћарство је доста развијено, пчеларење
слабо, свилена се буба врло мало храни,
иако је у околини доста дудових дрвета.

Пре пего што су виногради пропали,
било је у овом крају доброг и лепог вина.
Особито је било на гласу црно вино. Данас
нема више старих виногради, а нови се врло
слабо подижу.

Три четвртине од целог земљишта је
шљивик и парлог, а једна тек четвртина
ораница и ливада.

У околини има врло богатих извора и
неколико планинских потока, од којих један
протече средином села; има и неколико бу-
нара, са којих је пијаћа вода исто тако
добра, као и изворска.

Околина је дивна, по брежуљцима је
још и данас доста виноградарских кућа и
зграда.

Земљиште се овог села, по потесима,
овако зове:

Кајновац, Грабовац, Дољача, Грмчара,
Чот, Студенак, Кречана, Мочило, Провалија,
Задрага, Коњевић, Црвенка, Вранкова стра-
на, Кањеж, Буковачки парлог, Кик, Гај, О-

рашје, Љубевац, Орљак, Садови, Песак, Попиш, Јанковац, Војловац, Варадински пут, Бело брдо, Глишкова ливада, Змајевац, Карловачки парлог.

Кроз убаве винограде, мање оранице и некоје вртове, за пола сахата стиже се у чувени и богати манастир:

Гргетег.

Крај овог манастира има повелик прњавор са 145 православних душа. Прњавор има уредну школу, коју походи до 30 деце.

Земљиште овог прњавора и манастира, по потесима, носи ова имена:

Радиловац, Пландиште, Царина, Садови, Зверењак, Ровиште, Велико воће, Лука, Селиште, Павловци, Мали и велики вагани, Растова и трешњева анта, Козара, Каменац, Калина вода, Плетена анта.

За пола сахата на колима доспе се из села Нерадина у село:

Крушедо.

Име је добило од дола у којем је насељено: Кршни до. Село је било настањено пре него што су српски деспоти у Срему деспотовали, а Мајка Анђелина, деспотица српска, саградила красну, славну себи задужбину, лепу цркву, која је и дан-данас парохијална црква у селу Кршедолу.

Има 145 српских кућа са 716 православних душа.

*Имају се и неки Васа и други који су се овде
у манастиру Гргетегу у неким кућама и са њим и са својим
претеклошћу Губару*

Има и лепу школу, коју уредно полази 92 детета. Уза школу има осредње уређен школски врт.

Народ је доста добар, али је прилично неук сваком послу и сваком раду. Средом села тече горски поток, богато натапајући цео тај до. Па, поред свега тога, и вртарство и воћарство је тек у повоју. Диван овај крај чека вештије радине, који би у њему подигли лепе вртове и богате расаднике свакојаког поврћа и варива.

Некада је виноградарство и овде цветало. Све до 1880. године било је овде лепих винограда, али су до данас сви пропали, а нов се сад врло мало диже.

О пчеларењу нема ни спомена, а и свиlena се буба врло мало храни.

Стока се држи и негује за потребу; пре десетак година напредоваше лепа врста свиња, али опћа садашња болест није мимоишла ни ово село. И оваца је данас много мање, него пре 20—30 година. — Коњи и остала им марва врло је ситна.

Храна на њивама је веома добра, особито је на гласу и цени зоб крушедолска.

Ношња је иста као и у осталим планинским селима; момци нису баш високог раста а ни девојке. Ове вешају, украса ради, о врат ниске дуката. По тим нискама можеш познати девојку, из какве је куће. Све одело им је из дућана, туђ посао, а они га по скупе новце купују, у чему се понекад много претерује, па зато је ово један од главнијих

узрока, са којих је многа и многа кућа и породица пропала и до просјачког, скоро, штапа дотерала.

Земљиште овог села у једној је четвртини омањи брежуљак, а три четврти је плодна равница и њива.

Потеси носе ова имена:

Парлози, Овсиште, Дужнице, За осјаницом, Средњи замет, Широки до, Врбара, Тополски до, Цигљана, Ашање, Обале, Под паланком, Средњи брег, Селиште, Врстића дољача, Страна, Градине, Осјаница, Сребрница.

У селу има више добрих бунара, а у околини знатни су извори ови:

Код фишкалове воденице, У врбари, Доња глава у Осјаници, На паланки, Врстић, У Сребрници.

У потесу Градине има неких остатака од зидина и разног комађа опеке. Предање говори, да је ту некад била црква и кућа деспотице Анђелије.

Од сеоске цркве у Круshedолу недалеко, одмах на оближњем брежуљку, лежи сеоско гробље, а иза овог пружа се воће и леп врт манастира Круshedола. Из села у манастир стазом се може доћи за четврт сахата.

Земљиште манастира Круshedола и прњавора дели се на потесе са овим именима:

Гудура, Наротик, Јаворови, Царина, Стодола, Зрваљ, Добро-дб, Арендашица, Шељевренац, Топола.

Од манастира Круshedола кроз лепи и

убави дб, засађен већином шљивиком и кроз богате ливаде поред чувеног извора „Убавца“ за четврт сахата лака хода на колима долазиш у манастир:

Велика Ремета.

Земљиште овог манастира и прњавора му дели се на ове потесе:

Гргетешки брег, Каменити пут, Велика крушка, Белило, Совљак, Совљак-горњи, Средње брдо, Лудрен, Царина, Дашчара, Букићев-до.

У гргетешкој и реметској шуми напредује особита врста јагода. Иначе, у свима овим потесима је воћарство доста развијено. Гргетешка трешња, крушка, јабука, ораси и остало воће, то је прво, и најбоље пролази на карловачкој и новосадској пијаци. Човек се мора дивити дурашности тих гргетешких прњаворкиња, које и по ружном времену доносе на својим раменима воће на пијаци. Заиста, вредноћа достојна опће похвале! Многом и многим би требало да оне буду углед и пример, како се рано ра̀ни.

Народ је врло чист, особито је уредан у прњавору гргетешком, а у кући је својој умерен.

Говори се лепо српски, а и пристојна се песма доста развила и процвала.

Ако би требало чему замерати, то се сме замерити оном претеривању и раскоши у оделу, на које се силан а потребан новац

издаје. Замерити се мора и оном штетном и опасном бељењу и руменисању лица, чиме се шкоди природној лепоти. Иначе, народ је телесно лепо развијен. Опасних је болести овде врло ретко.

Пијаћа је вода врло добра, а мислим да ваздух нигде није здравији. Свега што је милостиви Бог дао а природа деци својој наменила, свега тога у овим је крајевима у изобиљу. И пшенице, и вина, и смока је за доста у сваког чије су руке златне а памет непоремећена.

Из села Крушедола, поред знамените пустаре Банковаца, која је својина манастира Гргетега, на колима по лепом путу долази се за по сахата у село:

Шатринце.

Село је добило име отуда, што су му први становници, копајући и орући, по цело летње доба проживели у земуницама и под шатрама, око великог бунара, који је и данас у животу на сред дола, у којем је село насељено.

Лето су ту живовали, а кад су сабрали летину и свршили своје послове, враћали су се на зимницу у село Крушедо, Марадик или Мале Радинце, која су села у близини тога земљишта. Тако је то било све до почетка прошлога века. Тада су почели дизати на том земљишту куће па су и своје село тако назвали, пошто су их суседи њихови

и дотле тим именом звали. Стално се населили око 1713. године.

Народ је добар и веома вредан, живи доста у чистоти, а ношња му је као и у околним местима. Сви су ратари. Воћарство се негује само по вртовима и двориштима. Пчелари се незнатно. Прилично се храни свилена буба. Живина, особито патке и гуске, овде јако напредују и негују их и држе, те то приличну корист мештанима доноси

Највише се негује рогата марва и свињи, мање коњи, а овца у средњу руку. Некад се овде увелико садио духан, — данас му нема ни трага ни спомена.

Говор им је леп, чист. Песма умерена. У овом је селу исто толико иновераца, колико је и православних. И они су сви ратари.

Пијаћа је вода из бунара; у околини, у долу, има два врло добра извора. Кроз село протече планински поток.

За три четврти сахата на колима, кроз лепо уређен и дрветима засађен пут, кроз плодне њиве и ливаде доспева се у село:

Радинце — Мале.

Име овог села постало је отуда, што су први становници имали неке дужности према тадашњем властелинству, морали су у одређено доба као радини на властелинском земљишту неке послове вршити. Отуда је и село тих радина добило име Радинци, а мали се зову за разлику од Великих Радинаца.

То је село удаљено један сахат од града Митровице, ближе планини. Село Мали Радинци насељено је још 1670.—80. године.

Село ово има лепу цркву. Има 280 православних становника са 53 српске куће. У селу је уредна школа, коју уредно полази 50 деце. А има и неколико иноверних породица.

Велика је жалост, што је већина земљишта у рукама становника вароши Руме, која је удаљена од Малих Радинаца три четврти сахата. И у време жетве и кукуржње бербе, све то зберу румски становници, као плод свога труда, и у своје кошеве свезу, а Мало-Радинчани су већином туђи радини, осим неколицине, између којих се истиче кућа Калића, која је у целој околини на лепом гласу.

И село и цела околина има више омањих брежуљака. Цело земљиште протече леп горски поток, дуж којег има више лепих извора. Земљиште је уопће врло плодно. Особито су им лепе богате ливаде, да их се човек сит не може нагледати. Имају и тако лепо пашаће поље, да му нема равна ни у којем суседном селу.

Воћарство и вртарство је слабо развијено, само око кућа и у двориштима. Пчеларење је врло слабо: једва ако се нађе која кошница. И свилена се буба врло мало негује. — У селу има леп школски врт.

Сточарство је доста развијено, коњи и рогата марва у средњу руку, боље напредују овци и свињи.

У селу и околини има више бунара, чија се вода нимало не разликује од воде са горских извора.

Кроза село пролази главни пут, који води из Руме преко Крушедола у Карловце и даље.

Народ је овде врло питом и добар, ношња му је као и у другим планинским местима, говори лепо и чисто српски а и песма му је пристојна.

Сви се српски обичаји верно чувају и држе.

У раду су готови на свако подузеће. Све потребе подмирују из Руме, куда носе на пијацу живину, јаја, смок и све остало. Село је обгрљено са свију скоро страна земљиштем и ораницама властелинства румског.

Земљиште овог села, подељено на потесе, има ова имена:

Бугарско поље, Брестови, Петровчић, Сводол, Ревидол, Лештање, Пањеви, Мандра.

Путеви што у село воде, а према њима и поједине стране овако се називају:

Церје, Мали црквенац, Велики црквенац, Прегревац, Ногавица, Горњи ред.

На средини села има леп каменит крст, а у дну села, и с једне и с друге стране, лепо озидани бунари. Украј села има и дудара.

На лепом путу колима за сахат вожења доспева се у село:

Марадик.

Име овог села узето је од стране речи, која у српском преводу значи: „остатак“.

Село ово има лепо и тврдо саграђену цркву, око које стоји у лепом реду нанизано 118 српских кућа са 754 православно становника.

Има своју школу, коју уредно полази 98 деце.

Две петине од целог становништва су иноверци, по народности Мађари.

Земљиште је овог села већином у равници, а једна је трећина долови и мањи брежуљци.

До 1888. године било је по брегу и нешто виногради, али их је филоксера све уништила. По доловима има врло лепих шљивика. У већој мери има овде ораха и јабука, а мање крушака и осталог воћа.

Воћарство је развијено у средњу руку, вртарство слабије, пчеларство незнатно. Свиlena се буба врло мало негује.

Сточарство доста напредује, особито рогата марва, коњи већ слабије, овца незнатно, а свињи све до 1892. године врло добро, али се те године усели и у ово село несрећна болест те прореди ово благо.

Народ је доста заостао у свом послу, па зато се и не може говорити о напретку овога села.

Земљиште је доста плодно. Храна је врло лепа, особито је марадичка зоб на гласу и тражена је на свакој пијаци.

Живина се и смок из овог села у већој мери, преко целе године, продаје на карловачкој и иришкој пијаци.

У селу се говори лепо српски. Сви се српски обичаји чисто и брижљиво чувају и држе.

Ношња је као и у осталим планинским селима. У селу и у околини има неколико бунара, са којих је пијаћа вода врло добра, а по доловима има и лепих горских извора, као што су у: Сењском долу, Бевушу, Кабакути, Горњем селишту, Паћановцима, Брдежу.

Земљиште, подељено на потесе, има ова имена:

Брдеж, Кратине, Барица, Гладнош, За крстом, За друмом, Шевара, За крушком, Млечике, Дужине, Нови шевињак, Стари Шевињак, Пашњак, Три анте.

Овде се налази место које зову: Хумка над „Кривајом“, а у народу живи овако предање:

Кад су Турци пре 200 година крстарили по Срему, имали су овде изнад села свој главни стан и богомољу. Кад су касније потиснути морали оставити Срем, онда су у том бегству силно благо овде закопали, које нико до данас није подигао.

Врло често, а најновије пре 18 месеци, било је ту ископавања тако, да су једног дана у зору мештани наишли на неке људе, странце, који су ту благо тражили и док су ови то пријавили месном поглаварству,

странци су се оканули копања и разбегли се. Али од сељана нико не сме да копа, јер у селу верују, да ће свако, ко се усуди копати, на месту мртав остати.

Ти се остаци од турских опкопа и данас још виде с десне стране при улазу у Марадик од Гладноша.

На колима лаке вожње, преко плодних њива и понеке цветне ливаде, за једап сахат приспе се у село:

Инђија.

О имену овог села има више мишљења или нагађања, од којих ћемо ми изнети само ова, као важнија.

Данашња Инђија насељена је у првој половини XVIII. века. Један запис на св. Јеванђељу у тамошњој цркви сведочи, да је то било године 1746. Населише је Срби из Бешке, Крчедина и неколико породица, за које се и данас зна, из Бачке из села Кулпина.

За време турских ратова тим су путем пролазиле војске између Земуна и града Варадина; на средини, отприлике, тога пута беху силни ханови, међу којима беше и један знатнији, где су се војници одмарали и Богу молили.

Код Турака је јутарња молитва нај јача, најтоплија, и место где се та молитва свршава, називају они Инђи-хан. — Дакле, отуда је и околина, где је био тај хан, а

на којој се село населило касније, названа: Инђија.

Нама Сремцима пак познато је, да се у целој околини румској, по свим оближњим местима, врло радо употребљава речца „инди“. То је стара словенска реч и значи: дакле.

Земљиште, на којем је Инђија насељена, јесте окрајак између старе војене крајине и земљишта два властелинства: илочног и румског, дакле у XV. веку, кад су први становници Инђије опшестарили свој потес, узвикнули су: »Инди ја« тј. дакле ово ја за себе узимам. То је онај потес, који се и данданас зове Инђија. То је својина властелинства, а лежи између Бешке и Инђије, где се и сад налази многи остатак од старе Инђије. Тако се нађе понеки гроб, оружје, огњиште, јаме за житнице те понекоја земница.

У архиви манастира Крушедола има спомена, да је српски деспот Јован 1496. године поклонио истом манастиру неколико села, међу њима и село Инђију. Отуда је и ово ново насељено место узело своје име од пу-старе, која се од давнина тако називала.

До године 1825. становали су у Инђији чисти Срби православне вере. После ове године позвало је властелинство неке Чехе да се ту настане. Ови дођу, али се од неке болести поболе и након кратког времена поумиру. Од године 1830. стизали су, све у већим масама, Немци из разних крајева и

тако надмашише српско становништво овога места.

Село ово има врло лепу српску цркву и 106 наших кућа са 660 православних душа.

Лепо уређену школу полази уредно 96 српске деце. Народ је овде врло питом и добар, а после издржане напасти чува данас сваку стопу земље, која им је од старијих у наслеђе остала.

Трговина, занати и вештине, уколико су у рукама наших људи, знатно напредују. Већина становништва је пољски привредник.

Виноградарство је до године 1889. пропало, наново се мало диже. Воћарство, пчеларство, свиларство у средњу руку.

Сточарство се негује, уколико је потреба села. До пре неку годину неговани су врло много свињи, оваца је пак мало. Живина, особито патке и гуске, држи се веома много, јер је крај као створен за то. — Пијаћа се вода црпе из бунара.

Кроз село тече доста знатан поток, а крај села, с једне и с друге стране, има повећих бара. Вртарство је развијено.

У селу има, »српска земљерадничка задруга.«

Ово село има врло живу, уредну недељну пијацу.

Народ наш говори лепо и чисто српски, а и песма му је доста жива. Ношња му је већма налик на планинску. И момци и девојке лепог су раста, а и старији су им чисти

и уредни. Куће су им доста лепе, а женска врло добра и мудра кућаница.

Сви се српски обичаји лепо чувају, а кад би понеки пут била каква забава, и она би носила на себи чисто српски тип.

Земљиште овог села, подељено на потесе, има ова имена:

Крчевина, Криваја, Рупине, Љуково, Окоп.

Ово су све оранице, у Љукову има нешто винограда, па и понеки воћњак. — Ливада има врло мало.

Од Инђије, на колима обичним ходом за сахат и по, преко Банстола, стиже се у Карловце.

Карловци*)

Има два мишљења о постанку имена овога места. У XVI. веку имао је овде српски краљ Драгутин свој летњиковац, између две долине, познате данас под именом: Матеј и Реметица. Овамо је он често и као владар долазио у лов са својим гостима и великашима. После, кад се у мир повукао, најрадије је овде становао, па је и сталну стражу својих ловаца, на противној страни од Добриловца, имао. Ти су ловци били на Стражилову (откуда је та долина добила име) и познати су били у целој околини под именом »Кара-ловци.« Отуда су и први становници, који уз њих у лов пристајаху,

*) Опис Карловаца, од гимназијског катихете В. К. — Год. 1882, Штампарија К. Павловића.

назвати тим именом, а тако исто и њихово место доби име: Карловци.

Друго је мишљење ово:

Кад се у XIV. веку Карло Роберт из куће Анжувића у мир повукао, настанио се у свом замку на доњем Дунаву, украсивши га и повећавши га. Са његовим доласком подигло се у тој околини и место под именом: „*Caroli vicus*“, што значи Карлово село, те отуда после Карловци т. ј. Карлови насељеници.

Место ово има три лепо саграђене парохијске цркве, од којих у св. николајевску долази и свагдашњи митрополит карловачки.

Има свега до 1000 домова. Српских пак до близу 700 са 2500, православних душа.

Има уредна основна школа са четир разреда; ту школу уредно полази 254 детета.

Ово је место до године 1880., док виногради беху у добром стању и док их филоксера није уништила, лепо напредовало и живело, али од тог доба тешка га невоља тишти и притискује.

Земљиште, за винограде врло згодно, данас врло мале користи доноси. Нов сад винограда напредује тек у средњу руку, пошто много трошка стаје а и не напредује према очекивању.

Воћарство је мање развијено, вртарство једва за месну потребу, пчеларство нешто, свиларство незнатно.

Сточарство само за домаћу потребу, рогата марва тек за дневни смок. — Иначе,

све се домаће потребе подмирују са недељне пијаце, доста живе, на коју долазе становници околних села, доносећи оно што имају на продају преко целе године.

Народ је питом и добар. Прилике су биле узрок, да су се у народу одомаћиле неке мане. Наиме, док су виногради напредовали, долазио је силан раденик из бела света овамо. То су били већипом људи најниже врсте. С њима је у додир долазила свака кућа, свака породица. Зато се у месту задржало од тих раденика доста опачине, наиме псовке и ружних речи. Те су мане видне, можеш их срести на сваком кораку, па зато је и тешко искоренити их.

Место је веома здраво, има све увете за миран живот. Ваздух је овде чист и увек свеж. Пијаћа је вода врло добра. Има, као нигде у околини, богатих чесама, врела и бунара.

Ношња је уопће варошка, па и најпростији су поготову изједначени у свему. Према жалосним приликама раскош је велика, а штедње је веома мало.

Трговина и занатлијство слабо напредује; од оног доба, кад су Карловци спојени железницом са Новим Садом, и најситнија се роба подмирује са стране.

Сви се народни наши обичаји врло лепо чувају. Сви становници, без разлике, говоре чисто српски, а и српске песме сви одреда певају.

У Карловце, ту српску варош, долази

силан гост са свих страна пространог Српства, осећајући се овде као међу браћом својом.

Ту је српска патријаршија, богословија, гимназија. Осим других места ту је за радозналост путника и странца и мио гроб омиљеног песника нам Бранка на убаву Стражилову. — Уопће цело место има тип српске вароши.

Земљиште, подељено на потесе, носи ова имена: Караш горњи и доњи, Краљев-брег, Матеј, Сикирица, Кувалово, Табачиште, Реметица, Криви Банстол, Дикина гудура, Окоп, Кривац, Ђушилово, Лармин чот, Липовац, Крстушевина, Добриловац, Врхови, Липље, Курјаковац, Добошевац, Бељешево, Димшин-до, Ешиковац, Боцка, Попишано брдо, Черат, Дока, Манастириште, Авала, Загуљанац, Раша, Селиште, Занош, Димшина гудура, Везирац, Слâвина бара, Ровине. — Са свих страна у околини има знатних каменолома.

У месту су многе чесме и бунари, у целој пак околини има, по воћима и ливадама, правих горских извора.

Угодних шеталишта има у самој вароши, а и цела је околина врло пријатна и мила. Путеви и стазе су свугде безопасни, поуздани. Околни су брегови средње величине.

Пријатном стазом, преко два брега и једног дола, за три четврти сахата пешице, а иначе колима око ових брегова за један

сахат лаког хода, долази се кроз ливаде и воћњаке а данас и понеки сâд винограда у :

Буковац.

Име овог села постало је отуда, што је и данас, а у пређешња времена још и више, сва околина обрасла буковом шумом. Зато је и место где су се први становници населили прозвано Буковац. Село је насељено у првој половини XVIII. века, што потврђују многи споменици на старом гробљу изнад села. Тешко је тачно одредити, је ли пре тога било каквих становника у том долу. А и данас се налазе остаци од старих грађевина, и с једне и с друге стране села, особито у потесу Селиште. Ту се често ископа по које парче и остатак раденичког оруђа и комадићи старих опека.

Данашње село има врло лепо украшену цркву на најлепшем месту у селу, око ње 223 српске куће са 1075 православних душа.

Има уредну школу са четир разреда, коју полази 194 детета.

Село је ово чисто, свака је кућа лепо сређена према положају истог места.

Народ је уредан, но у сваком његову раду види се прегалачка његова природа и крвна жестина. Иначе је веома вредан и марљив прегалац.

Пре него што су од 1885.—1889. виногради пропали, био је овде много бујнији живот. Наново се сади врло мало. Воћарство

је лепо развијено. Особито је на гласу тре-
шња буковачка, која је већ о Спасову-дне
у најбољем јеку те селу прилично користи
доноси. Вртарство је слабије, пчелари се
незнатно, а и свилена се буба негује врло
ретко.

Сточарство је развијено само утолико,
да се домаћа потреба подмири. И у народу
и у околини влада оправдано мишљење, да
Буковчани терају најлепше и најдурашније
волове. Краве музаре, иако је мало земљи-
шта и слабо паше, опет се у великом броју
негују. Оваца, коза и свиња у мањој је мери.
Живине је, напротив, доста.

Све се потребе овога места подмирују
са пијаце карловачке и новосадске, а вредне,
Буковкиње опет сваки дан, а особито у не-
дељне пијаце, доносе у обе ове вароши од
почетка до краја све што овим пијацама
треба преко целе године, као: воће, смок,
вариво, особито у зимње доба. Многа кућа
у Буковцу само тако опстати може. Мушки
тргују с дрвима, која секу у својој, каменич-
кој и гргетешкој шуми, па их преко целе
године у речене вароши доносе.

Народ се носи чисто и уредно. Одело
им је планинско. Женскиње се краси каткад
и подужим низом злаћаних дуката, више
него у околини осталој.

Говоре лепо и чисто српски, а песма им
је бујна и лепа. — Младеж је веома лепог
раста, а и мушки и женски су на гласу са
свога лепог певања.

Понека кућа у селу тако је чиста и лепо намештена, да би се и најбољи гост, ма из којег се краја виноуо Буковцу, могао похвалити згодним боравком код тих гостољубивих домаћина, па би му се омилио станак међу њима.

Селу се долази само са две стране, од Карловаца, стазом и колима, и од Варадина, подигнутим 1897. гддине, новим путем. Село је сасвим у долу, опкољено одасвуда бреговима, засађеним плодним воћкама, вртovima и понеким виноградом.

У селу је доста оскудица у пијаћој води. Најзнаменитији је извор у дну села од стране карловачког Стражилова. Има још и неколико бунара, а у околини су знатни ови извори:

Вилина водица,* Масна Ђупа, Ракин извор, Стубљина, Помукара, Бравчев-бунар, Попов-извор.

Земљиште овог села дели се на потесе са овим именима:

Авала, Астал, Бадањ, Вељево, Војковица, Везирап, Вилина долина, Голо брдо, Гробљиште, Гувна, Дирек, Дугуљац, Јаворната гудура, Јазбине, Калина гудура, Кестенова гудура, Киртош, Козара, Кораћевац, Косовињак, Латова њива, Ловрањски брег, Манастирски брег, Месеш, Мелетина страна, Округлица, Парлог (Ово је веома лепа висока раван од 170 јутара у величини), Перине

* „Благо Срема“. Најзнатније Извор-воде, Чесме и Бунари. Штампарија А. Пајевића, год. 1893. изишла је ова књига.

гудуре, Шлантиште, Повузак, Попрадине, Провалије, Сурдук, Селиште, Торињски брег, Трешњевица, Црквиште, Шевинци, Широка гудура и Ливаде.

Ваздух је овде врло свеж, прави планински. Људски век достиже дубоку старост, особито век жена.

До пре 1816. године ово је село било чисто српско, а од то доба из суседног иноверног мајура варадинског прирашћује по нека туђинска кућа, али је број таких мален.

Из Буковца на колима поред града Варадина за сахат хода, доспе се у Каменицу, удаљену од Варадина на Дунаву по сахата.

Каменица.

Село ово добило је своје име од многих камених мајдана, који се у околини према шуми свуда редом налазе.

Село је из XIV. века. Има спомена, да су се у то доба знатни рибари населили ту и дуж Дунава рибу ловили. По казивању пак најстаријих живих људи, они су од својих дедова слушали, да је старо село било ближе шуми, о чему и многи остаци сведоче. Зна се пак, да је још у XIII. веку овде био стан неких Татара, који су по околини пустошили и знатну штету Срему наносили, под вођом својим Каданом, о чему има спомена и у предању код мештана.

Село ово има веома лепу цркву од са-

мог тесаног камена, дивно израђену. Има 196 српских кућа са 988 српских православних душа. Има школу са четири разреда, коју уредно полази 95 деце.

Село је врло здраво, па зато у месецима јунију па до септембра многи странци долазе овамо да овде лето летују.

Сем многих природних дарова и лепота, село је богато и са пијаћом водом, бунарима и изворима у месту и околини. Од тих заслужују спомена ови:

Ладна вода, У вођу код Андрије Марића, Гриповац, Парагов, Црквина, (За ово место казује предање, да је старо село још у III веку ту настањено било), Бунар у малом долу, Бунар у атару Маторци, Извор Пендревиш, Извор Ровања, Извор на Трешњевцу, Извор на Ширинама, Извор на ливадама, Бунар у Мишелуку, Војнова вода, Ивина водица, Бајићкин бунар, Властелинска чесма. И знаменит је усред шуме Ајдучки Извор, затим чесма на Венцу.

Цело село пије ове здраве и врло лепе воде, а неки део кућа које су поред Дунава, узимају и дунавску воду за употребу.

Народ је врло питом, добар и доста марљив у сваком послу и раду. За особиту је похвалу његово прегалаштво око подизања нових виногради. Они могу у том бити пример и углед целој околини.

Одело и ношња уопће је као и у околним планинским местима. Све што им треба туђа је рукотворина. Једино што носе од

домаћег платна бело рубље, све друго купују из Новог Сада.

Под планинским оделом разуме се за мушкиње ово: капут, чакшире, прслук, од свакојакe материје, за коју се плаћа понекад и до 8 фор. по метру. Обућа су ципеле, а шешир као и у сваког бољег од 2—3 фор. и у том се одевању толико надмећу, да је то главни узрок пропадању неке куће и породице, јер се понеки сиромашан не да ни момку из куће ни првом газди.

Женскиње носи готово исто оно што и најбогатије, само што се унеколико у кроју разликују и што ратарска мома не носи шешира на глави, и не носи сунцобрана, већ лепезу и рукавице исте боје, које је и лепеза. Свила и кадифа је и у најсиромашнијим сватовима украс веселом колу и другим играма.

Ова је планинска ношња свуда по селима дуж Дунава; по ношњи одмах можеш планинца и планинкињу познати.

Трговина је и занат у застоју; утолико их има, уколико је преко потребно за ово село.

Воћарство је јако унапређено, јер ћеш на новосадској пијаци видети од раног пролећа до мркле јесени и зиме Каменчанина са корпама и котарицама, препуним свакојакoг воћа и грожђа. — Вртарство само за домаћу потребу. Пчеларење незнатно; свиlena се буба негује врло ретко, пошто други послови више користи доносе.

Виногради су овде изгинули између 1885.—1890. године, али се сада опет знатно дижу, и има наде, да ће скорим доћи време е ће у Каменици бити опет онолико вина, колико га је било пре 10—20 година.

Док није било парних млинова, Каменица је била позната са својих воденица: и поточара, и подунавских. Данас тога нема, одржала се тек понека. Кроз село протече бујни горски поток.

Кроз село води врло леп пут од Варадина ка Илоку, исто тако од Варадина Венцем кроз шуму Иригу и даље Митровици. Венац је пут мио и пријатан за сваког путника. Диван му је изглед са обе стране, а особито кад се ближи Каменици, спуштајући се плахом Дунаву, те је редак путник који се не ће уставити код чесме усред овог лепог пута. Свако ко први пут овуда пролази, мора се, хтео не хтео, задивити овоме путу.

Земљиште овог села, подељено у потесе, носи ова имена:

Кип, Боцке, Провалија, дубока и горња, Мала Каменица, Ртиљево, Григовац, Парагов, Столица, Ново село, Пландиште, Клиса, Маторци, Мали до, Чардак, Пендревиш, Старо село, Роваља, Киртош, Ширине, Трешњевац, Ливаде, Курјаковац, Прогон, Татарско брдо, Алибеговац [1716. био стан и логор], Мишелуг.

У Каменици има врло леп властелински врт, који је на гласу са лепоте своје и који

цела околина, преко лета, радо походи. — Некад је ту била и на гласу пивница, па и хладна купка

Од Камеоице до Варадина, дуж дунавске обале, врло је пријатна шетња, која траје $\frac{3}{4}$ сахата. На средини тога пута је Ивина водица, врло пријатна и врло добра за пиће, а и иначе у том кутку крај Дунава има више лепих извора. У тој дужи, Дунаву на догледу, има доста красних летњиковаца, већином новосадских становника. Особито је леп летњиковац Плавшића, Вукичевића и др.

Од Каменине на колима обичног вожења има три четврти сахата до села:

Лединци.

Име села узето је по првим становницима, који су се са ледина крај Каменице доселили у ове кланце.

Први становници почели су градити себи станове недалеко од друма на пола сахата у планину. То је место и данас означено каменитим спомеником пред уласком у село, где је некад и црква била. Натпис се унеколико може прочитати. Осим тога, има овде подигнут и дрвени крст.

Друго место, на којем је село насељено било, јесте она равница у потесу Клиси, где и данас има рушевина од старе цркве, која је била посвећена св. великом мученику Прокопију, па је и доданас остао обичај, да се тај дан у селу светкује.

А трећа је насеобина данашње село.

Почетак насељавања био је у XIII. веку. О томе је доскора сведочио камен у шуми, но овај је данас немаром и непажњом сасвим излупан, и само су остаци од њега остали. Старица Софија Милошевић, која је 1897. године умрла у својој 85. години, говорила је увек, да се врло добро сећа, кад је том камену многи странац долазио, са њега нешто читао и записивао, у време кад њој ни двадесет година не бејаше.

Село ово има сада врло лепу цркву са 252 српске куће, у којима живи 1305 православних душа.

Има и лепу, мушку и женску, школу са четири разреда, коју уредно полази 120 деце.

Село је ово одвајкада чисто српско.

Народ је врло добар и радан. Све му је у реду и чистоти, а увек се брине о свом одржању и напретку.

Од свију струка зараде, највише је развијено воћарство. Имао сам прилике уверити се, да понеки газда до 200 фор. годишње каткад узме само за трешње, а овде је сваковрсног воћа од раног пролећа до позне јесени, са чега и становници велику корист беру. Виногради се исто тако вредно дижу, а вртарство је, иако је земљиште доста скућено због силних брегова, врло бујно. Пчеларство мање негују, јер имају пречих послова, а свилену бубу ретко ко храни.

О трговини и занату не може ни говора бити; само најпотребније можеш ту, у

селу, добити, иначе се све купује у Н. Саду, где су мештани ови, тако рећи, сваки дан.

У селу је у изобиљу пијаће воде. Осим неколико бунара има свуда и знатних чесама, а кроз цело село протече бујан шумски поток.

У овом се селу веома чисто српски говори, а и песма пева. Ношња је планинска. Моме се краше низом жутих дуката тако, да у неке тај адиђар вреди по неколико стотина.

Народ је веома лепог раста, потпуно здрав и развијен. Права је милина, гледати коло у овом селу и стасите момке и вите моме у њему.

Сви обичаји српски чувају се, а цркву и веру изнад свега љубе.

Погдегде би и поправке требало, негде и лечења, али им се то опростити може.

Гостољубље је право српско; има неколико кућа које заиста хвале заслужују.

Земљиште, по потесима, носи ова имена:

Клиса, Чукале, Маџерча, Кркљуш, Саловача, Брестови, Провалија, Гувна, Оранице, Делови, Збег, Кишањ, Шандоровац, Шевињак, Сентић, Липарје, Торине, Дужнице, Калоница, Дивљаковац. — Ливаде у риту, Кишањски поток, Липова вода, Мали рит, Буковача, Сочивиште, Ливадице, Кудељиште, Дабравина, Стојин гроб, Бубања, Селиште, Тополе, Деонице, Угљара, Кишњева глава, Месечки.

— Иза села у шуми има мајдана, где су у одређено време јако камен вади. Вожењем

тога камена лепу крајцару заслужују мештани.

Од правог друма до села пут је на колима добра по сахата, но у зимње доба а и иначе доста је неугодно возити се тим путем.

Западно од Лединаца преко брега за три четврти сахата хода лежи леп стари манастир

Раковац.

Крај овог манастира има чисто српско сеоце са 95 српских кућа, у којима живи 530 православних душа.

Уредну школу походи 68 српске деце.

Народ је питом и добар. Живи исто као и Лединчани.

Земљиште овог села и манастира, подељено на потесе, има ова имена :

Салаксија, Беленгир, Думбово, Марин-до, Арсин-до, Столице, Чардак, Стојин-до, Кр-
вавич, Кестен, Бања, Плана, Лишајив врх,
Градац, Ђурђев-до, Градачко поље.

Осим многих извора по шуми, воћњацима и доловима, позната је чесма у Марин-
долу, где се народ свагда, а најрадије о У-
сековању скупља. Тако исто знатан је извор
у шуми, познат под именом: Бањски извор.

У шуми има богатих камених мајдана,
који велику корист доносе мештанима, кад
извозе на друм и на Дунав камен из њих.

Одавде се колима, правим друмом, обич-
ним ходом, стиже за три четврти сахата у село :

Беоцин.

О томе како је постало име овог села причају ово:

Пред истим селом и данас има, а некад их је било и више, фуруна које су креч пекле. Овај се креч разносио по целој околини Срема, Бачке а донекле чак и Баната. Тај богати рудник кречног камена чинио је сву околину белом. Отуда су и они који су креч разносили прозвани Беоцинци, па и њихово село назваше суседи им најближи: Беоцин. Тако прича прости народ, а том се причању може веровати. Бар ја мислим, да је оно истинито па и оправдано.

Има неких који говоре, да је име Беоцин од неких калуђера, који су беле хаљине носили, носили, дакле, бео чин. Колико сам могао чути, ово тврде Черевевићи Шокци, наводећи да су фратри некад овде имали своје винограде. Ти су фратри — по њихову казивању — долазили овамо из Илока и Шаренграда.

Село ово има врло лепу цркву и 232 српске куће са 1107 православних душа.

Има две лепо уређене школе са четир разреда, које полази 130 деце уредно.

Народ је добар, благ, марљив за своје послове. Живи доста у чистоти и уопће свугде је ред.

Стари су виногради пропали, нов пак сад врло мало се диже. Вртарство је слабије развијено, а воћарство се диже и негује

марљиво. Пчеларење је незнатно, а свиларство тек у повоју. Сточарство негују за своје потребе, тако и живину.

Народ у овом селу извози много камен, у одређено време извози дрва из шуме, кад је већа сеча, те отуда знатну зараду вуче.

О трговини и занату мало имамо рећи, јер се само најпотребније у селу купује, остало се све доноси из Н. Сада.

Село је чисто српско, говори се лепо и чисто српски, а и песма пева. Сви се српски, обичаји држе и чувају својски.

Одело им је као и у осталој околини код планинаца.

Људи су лепог раста, снажни и потпуно развијени, милолики; обично их кресе лепо бркови и добрадник. Лица су већином смеђег а косе и обрва црних. Женскиње је бујно и крепког здравља. Век им је обичан, дубока је старост ређа.

Село има врло добру планинску воду.

Кроз село протече горски поток. Потоци имају ова имена;

Думбовачки, Часорски, Рагуља.

Знатније воде и извори су ово:

Добра вода, Букова вода, Дреновац, Ладна вода, Ајдуковац, Бранковац, Попов левак, Леска, Горња вода, Буква, Маторац, Бела вода, Преображенска, Марија, Планта, Курјаковац.

Земљиште по потесима носи ова имена:

Цигљане, Баштине, Кип, Аласовац, Грујина стана, Вркињаш, Немчевац, Рагуља, Ту-

љош, Часор, Маторац, Јердељ, Подгорац, Ле-пиње, Долови, Вишкаловац, Шакотинац, Тан-цош, Клиса, Бркињаш, Јелешево, Гологлава, Бело-брдо, Салаш, Оштра главица, Прека Међа, Планта, Равањ, Думбово.

Дреновац, Буковина, Осовље, Фашинара, Церовац Тијевци, Црвена кречана Јавор, Ли-пановац. Чукња, Опсиште, Бранковац, Чан-древићи чот.

Од села Беочина пријатним путем и стазом између два повиша брега долом по-ред несташног шумског потока кроз воћњаке, долази се у леп и веома уређен манастир Беочин, који усамљен стоји на лепој равници са красном и кућом. На самом потоку, мало даље од манастира, саграђена је мала капела.

С леве стране манастирске цркве гроб је милог нам песника Јована Грчића-Ми-ленка, који се родио и умро у Черевиху. Крај капеле, опет, гроб је баш пред вратима, честитога игумана Дионисија Чупића, који је стекао особитих заслуга за манастир Малу Реметицу, с оне стране Фрушке горе, која је до пре 6 година била уз Беочин.

Из села Беочина, на колима, обичним ходом, стиже се за три четврти часа у

Черевих.

У давнашње доба, кад се ово село на измаку VII. века почело насељавати, сва је ова околина обрасла била густом шумом од церових дрвета. Први су становници те на-

сеобине градили своје мале кућерке испод тих церових грмова, те су их сви оближњи суседи звали Церовићи, откуда је после дато и име том селу Черевећ.

На крају старог неког службеника, који је употребљавао негдашњи тамошњи парох Јован Филиповић стоји, да у селу Церовићу нема опасне болести. Остаци те књиге и данас су у рукама сиромашне једне породице у Черевећу.

Село лежи сасвим на обали дунавској испод брега. Кроз село води веома леп и удешен пут од Каменице према Илоку. Село је чисто и доста уредно разређено.

Село ово има своју веома лепу, бакром покривену цркву, која је са својих богатих украса и лепих црквених утвари надалеко у околини позната, и слави знатну славу сваке године 14. јануара на светога Саву. Има 347 српских кућа са 1569 православних душа.

Има своје две уредне школе са четир разреда, мушку и женску, свака за себе, у посебној згради. Те школе полази уредно око 72 мушка и 82 женска детета.

Народ је доста питом и благ, врло црквен, у свему уредан, радан и доста чуваран.

Пре него што јо филоксера отровала и ово место, било је оно најживље у Подунављу. Овамо су се стицала сва околна места да потребе своје подмире. Али је данас, са опће нам невоље, и ово село тргло натраг, и оно је јако оштећено.

Трговина је доста развијена, јер се и да-

нас стиче овамо више околних села. Исто тако има 10—15 занација разног заната и алата.

Виногради се новим садом почињу опет дизати, ратарство се лепо негује, а воћарство је у највећем жеку. Ово је, можемо слободно рећи, главни рад и посао тих становника, откуда лепу корист беру и пристојно живе.

Пчеларство слабо напредује, а свиларство је сасвим незнатно. Сточарство само за потребу. Рогата је марва веома лепог соја, коњи осредњи планински, оваца и коза је доста мало, свињи су врло добре пасмине, но нема их у великој мери. Живина се држи у средњу руку и то пливачице: гуске и патке, пошто је Дунав ту крај кућа.

Лов је у рукама властелина, који је и домаћин у том и суседним местима.

Становници овог места пију воду дунавску, али има и знатних чесама, бунара и извора у селу и околини по разним доловима, од којих је вредно споменути ове:

1. Павлишка чесма, одмах иза села на путу ка Баноштру.

2. Баре, недалеко од крајње сеоске куће.

3. Бунар на кречанама, права благодат за путнике.

4. Шакотиначки бунар, на страни од Беочина.

5. Стубљина.

6. Хладна вода, у Крушевљу.

7. Протинац. Мештани кажу да је на овом извору најбоља вода.

8. Мандинац.
9. Бунар на планишту.
10. Ђертичевац.
11. Калуђерица. На ову чесму излази народ с литијом сваке године по једанпут.
12. Кленовац.
13. Берберов /бунар.
14. Тешићевац.

Земљиште овога села, по потесима, носи ова имена:

Орашје, Шакотинац, Бело брдо, Степин до, Липа, Међе, Крушевље, Поток, Њиве, Брдо, Калуђерица, Борковац, Поторањ, Кестен, Ловра, Бикоњ, Павлиш, Баре, Баштине, Опћинска ада, Баштине, Варошке ливаде.

Околни пак брегови и шума носи ова имена:

Орловац, Липе, Курјачка стена, Жиља, Кестен, Мали и велики Танцош, Дреновац, Градац.

Овде у околини тога Граца и данас има неких рушевина, о којима народ зна силне приче и скаске причати. Ту је празноверица стварала себи шарене приче.

Даље је:

Пепељара, Дубока вода, Ујнина вода.

У Черевиху је, све док филоксера није уништила фрушкогорске винограде, била веома жива станица пароброда дунавских. И данас је ту станица, додуше, али је доста забатаљена, јер нема више оних силних, на стотине, буради вина да се из целе околине ту довозе па одатле даље широм целог света

разносе, што је некад у јеку било. Из тих су се крајева прва и најбоља вина извозила; особито је било на гласу црно вино.

Околина Черевихка је врло дивна, особито кад се путник или странац попне на брег, по имену Град, где је горњи део тог села са својим лепим кућерцима, откуда се сав крај с оне стране Дунава и до дваестак села равне Бачке може видети, а и с друге стране према Каменици и даље најпријатнија је слика за око.

Черевих је знатан и са својих лепих поточара воденица, којих је по разним доловима десетак на броју. Тако исто знатан је и број подунавки испод овог села.

Черевихка скела и превоз на Дунаву одувек је на гласу, па и данас се многи сељани из околине ту превозе за Бачку и Н. Сад. Тако је исто знатан и риболов у тој дунавској дужи.

Черевих је место рођења умилног песника Јована Грчића-Миленка — који борави вечан санак у гробу крај манастира Беочина. Черевих је место рођења и великог српског добротвора Атанасија Гереског (1810. † 1885.), који је завештајем својим од 14. фебруара 1883. и свом месту, и новосадској гимназији, и народу свом српском уопће леп поклон даривао.

За три четврти чахата, на колима лака хода, по врло лепом друму тик Дунава, доспе се у:

Баноштор.

О имену овог села има у народу живо предање, које овако говори: У давнашња времена живео је овде неки Бан, по имену »Остор«, који је у одређено време долазио и подуже времена ту провео, лов ловећи по оближњим шумама. У потесу Градине, крај Дунава, и данас се налазе остаци његова дворца и станова, које је он ту имао. Отуда је и село добило своје име.*)

Село ово има своју доста лепу цркву и око ње 138 српских кућа са 648 православних душа.

Има уредну школу са четир разреда, коју полази 140 деце.

На месту где је данас насељено село и где баш српска црква стоји, судећи по остацима, морала је бити кадгод стара каква римска грађевина, пошто и данас око великог бунара, пред парохиском кућом и иза зида црквенога има плоча и камења, са којих се остаци римских натписа читати могу.

Село је ово, по постанку, још из XVI века, а можда и пре, јер по гробљанском камењу на српском гробљу има бележака из тога доба, а то је камење данас већ маховином обрасло.

Народ је овде доста питом и благ, негује ратарство и воћарство, које овде доста лепо напредује. Кад је пре једно петнаест

* Види Шематузам Архидијецезе карловачке од године 1884., страна 4.

година било виногради, они беху у средњу руку. Нова је сада данас мало.

Вртарство, пчеларење и гајење свилене бубе веома је незнатно.

О трговини и занату не може се ништа казати, јер се овде може наћи само оно, без чега баш не могу бити, а све веће потребе подмирују се из Черевиха.

Овде се лепо и чисто српски говори а и српска песма пева. Ношња је као и у осталих планинаца.

Село је сасвим уз Дунав тако, да овај, чим и мало јаче дође, заплускује већ унеколико и доњи ред кућа.

Већи део села пије воду и поји благо своје са Дунава, но има и врло лепих бунара, па имају знамениту чесму у потесу Текенишу, коју је лепу саградио неки Бегечанин, који је јако боловао од очију. Купајући се у овој води, прао је своје очи, те се и излечио, па је онда из захвалности подигао овај извор, којем народ и данас радо долази и ту се скупља крај иконе св. Пантелије.

Знатни потоци ово су: Корушкански, Текенишки, Читлучки.

Земљиште, подељено на потесе, носи ова имена:

Чаира, Орашје, Дедовац, Под песком, Чонак, Јасике, Пиштина, Ровања, Радовац, Прљуша, Вуковац, Развале, Крушевље, Градине, Доња и горња Корушка, Матијин парлог, Илијин затоњ, Дуга међа, Дубоки до,

Смрдан, Кесице, Радош-кут, Кленовац, Равнине, Поштинац, Патковац, Ђоинац, Белило, Међ-путови, Вишеровач, Текениш, Лисош.

Шума је пак подељена на ове потесе: Угљара, Анђревље, Ладна вода, Средње брдо, Грофске Ливаде, Била, Ђуркин чот, Четир раста.

Са врха села Баноштора виде се најудаљенији крајеви равне Бачке тако, да кад је чист и ведар дан, може увече сунцу на заходу онај који има добро око сагледати до двадесет високих торњева по разним селима плодне равнице бачке.

Од Баноштора, на колима за три четврти сахата, стиже се у село:

Грабово.

Село је ово добило име своје отуда, што лежи сасвим уз шуму, која је пре и више, а и сад највише обрасла грабовим дрветима тако, да их у целој гори скоро нема толико, као овде.

Село је ово на једном повећем обрешку. Има лепо саграђену цркву са 98 српских кућа, у којима живи 463 православне душе. До пре неку годину било је то чисто српско село, а од неколико година почели су се досељавати овамо Словаци из Бачке. — Постанак овог села пада у XIV. век.

Село је ово одувек живело у сиромаштву, но последњих је година немаштина, и сиротиња још већа, а све са кривице самих

мештана, јер су за сваки рад уопће врло спори и троми.

Некад је овде било лепих виногради-Сада како су стари пропали, нов сад је веома редак и незнатан.

Воћарство и вртарство слабо, пчеларење врло слабо, гајење свилене бубе тек да се може споменути.

Њиве су им понајвише по бреговима и врлетима, равнице је врло мало, и ратарство је уопће врло скучено. Шљивика има лепих и роде од времена на време врло јако. Кад год је овде било врло лепе шљивоџице. Данас и ови шљивици малаксавају и суше се.

За ово село може се рећи да је у забитном крају и с неруке. Странац ће врло ретко туда проћи. Иначе, околина је дивна, а крај је здрав, један од најздравијих.

Сточарство је развијено, само уколико је потреба места. Марва је ситног соја. Оваца има мало, а коза има доста. Свињи су рећи.

О трговини и занату не може бити ни спомена, јер се најобичнија потреба подмирује са стране.

Народ је овде врло неразвијен, па и не показује тежње за напредак у кући и у другом послу. Има доста мана, особито је тешко одвићи их од пића. То им много пречи и смета у овом скупом и незгодном времену. Само се за четир-пет кућа може рећи, да добро и као што треба живе, иначе је беда и невоља широм села у свакој кући.

Сви су увети за здравље овде: и ваздух,

и лепа горска вода, и блага клима. Само је, опет, са оскудице у храни народ доста средњег раста и не изгледа најбоље.

Ношња им је као и у осталим планинским местима.

Говор им је чист и леп. Српска им је песма така иста.

Све српске обичаје чувају и држе; мислим да се у том не разликују од својих дедова и отаца.

Село је ово из XV. века. То сведочи траг у зиду око цркве, а и сам начин, којим су старе зидине грађене, довољно доказује то. Све грађевине понајвише су од камена, а има их врло старих и јако утврђених. Многе би могле бити студијом за нове неимаре.

Старији становници радо причају, како су њихови стари у давнашња времена ту лепо живовали, а као доказ износе то, што је некад П. Ј., жупан сремски, кад је хтео јести лепа бела хлеба, долазио у Грабово да жељу своју испуни, те прстом показују на неку воденицу поточару, која и дан-данас при улазу у село лежи а у којој се најбоље брашно млело, и онда још додаду: »а имао је и право у Грабово што је долазио, јер је у Грабову и вино било најбоље«.

У целој околини многи су знатни и леви извори, а у самом селу има две знамените чесме. Знамените су са своје врло добре воде и са места где су. Једна је испод цркве усред брега, на којем је село. И она друга је врло добра и пријатна и позната је под именом »Риће«.

Знатнији извори имају ова имена: Кленовац, На стази из Свилоша у Баноштар, Хладна вода, Жигањ, Са врло богатим грлом, Аљмаш, У самом камену, Под јабуком. За овај извор кажу да је у старије доба био удешенији, а мисле да је из римског доба остао, но га је зуб времена јако оштетио и покварио. И данас се налазе на овом месту неки остаци од зидина, у којима је опека пет пута већа, него данас.

Знатнији потоци имају ова имена:

Вигијачки, Подјабучки, Жигањски.

Земљиште, подељено на потесе, овако се зове:

Просиште, Чомак, Главице, Проба, Видњиште, Превод, Козара, Лисош, Диминац, Белош, Велики орах, Орловац, Вољаковац, Кудељиште, Рујевац, Текениш, Кестен, Кленовац, Бајин-до, Радошкут, Липа, Бело брдо, Повођак, Тапија, Вучијак, Под јабуком, Декановац, Гај, Дудара, Улице, Лука, Старо гробље, Ограда, Корушка, Лешће, Горњи и доњи мочари, Медвиш, Орашчић, Хладна вода, Јабука, Маторци, Стрмоглавинце, Жигањ, Поповци, Риће, Копреш, Попрадине, Алмаш.

Потеси у шуми имају ова имена:

Обадово, Мекани Чот, Трешњевац, Попова башта, Хајдуков гроб, Гувниште, Бујак, Гологлава, Равње, На јабуци.

Све земљиште око села Грабова уопће је каменито, и то бео и бело жут камен, згодан једино за зидање, али пошто су пу-

теви врло стрми и неудешени, ретко се куда извози овај камен, већ се само у малој мери троши у селу.

Усеви овог села трпе грдну штету од властелинске стране спахије Котека, који у суседној шуми има свој кошутњак, откуда преко целе године јелени и срне упадају у грабовачко земљиште и сељанима велике бриге задају.

Од села Грабова, преко брега, колима путем, или пешице стазом, за пола сахата, стиже се у:

Свилош.

За име овог села причају мештани ово: У старо време, кад су људи много више стада и оваца имали, наши су дедови и оцеви држали најбоље овце. Ретко је овуда пасла ревуља, но сама баура и свилена овца, па пошто се од тог блага и повише свилене вуне стригло, то је и до, у којем су та стада на наши била, назван свилош. Отуда је и село, насељено у том долу, добило исто тако име: Свилош.

Село ово има данас своју врло лепу цркву са 86 српских кућа у којима живи 483 православне душе.

Уредну школу походи 75 српске деце. — Иноверца нема ни једнога. Постанак је села из друге половине XIV. века.

Народ је уопће доста питом и добар. Говоре лепо и чисто српски, а и песме су

им красне и умерене. Српске обичаје, и домаће и опће народне, чувају својски, као зеницу ока свога. По њима и живот свој удешавају.

Народ је уопће лепог раста, доста чист а умерен у свему. Има и понека мана. Особито им се мора замерити, што су у послу и раду доста троми, што нису прегаоци. Зато се о напретку и не може говорити.

Ношња им је као и у осталим планинским местима. Имају врло лепо бело рубље, које њихово женскиње само на својем разбоју, у доста великој мери, тка.

О трговини и занату ни спомена.

Воћарство је јако развијено, особито има знатних шљивика. Крушка и јабука јако напредује тако, да се, на колима све, особито ако је родна година, одатле лепо воће извози.

Некад је било овде и нешто винограда, новог сада данас нема.

Пчеларење је врло незнатно. Свилена се буба негује тек унеколико. Вртарство само за кућу.

Главна је зарада ових сељана изважање хватова из околних властелинских шума на Дунав.

Сточарство је незнатно. Па и самих оваца, којих је у старије доба било доста, данас је мало.

Ливада и сенокоса има врло мало. Оранице су већином по бреговима, но храна је врло лепе каквоће. Особито је добар и издашан кукуруз који се овде јако негује.

Село је богато изворима и лепом водом, а има и неколико бунара. Кроз село протече јак и валовит горски поток, дуж којег су са обе стране куће и зграде.

Од села је четврт сахата удаљена, на главном путу у шуму, знаменита Мијина водица*, на коју народ из целе околине, преко лета, често долази.

Околина овог села је врло лепа. Понеки брежуљци, шумом обрасли, имају диван изглед и за путника су чаровита слика.

Село је од великог друма удаљено по сахата, према шуми.

С друма скреће пут кроз средину Свилоша и онда кроз шуму сахат и по преко брега, обраслог буковом и грабовом шумом, стиже се у село Лежимир и даље у Митровицу и на Саву. То је најкраћи појас од Дунава до Саве, и обратно.

Иза села, идући к шуми, има у једном брегу каје, за коју говоре да је боља и од оне у Беочину. Странци су 1898. године покушали и испитивали тај креч. А време ће показати, хоће ли бити какве користи од тога.

Земљиште овог села, подељено на потесе, носи ова имена:

Врх, Младице, Иве, Долац, Стојин-до, Врбара, Медвиш, Ишпановац, Дрење, Чедилинац, Дукатарка, Луке, Ливаде, Брест, Ровача, Дугачке њиве, Левча, Селиште, Кру-

* Благо Срема. — Штампарија А. Пајевића, год. 1893.
Број XIV.

шевље, Браинац, Орин-до, Шумовић, Чорат, Врбара.

Из Свилоша, преко брега кроз омању шуму, па кроз до, засејан кукурузом, са мало шљивика и винограда, за три четврти сахата обичног хода на колима стиже се у:

Сусек.

У старије доба било је име овог села: Сасек. У старим белешкама има трага да се тако звало, али је касније, а наиме при свршетку прошлог XVIII. века свугде јасно забележено Сусек.

Име је према положају села, јер ту Дунав засеца и рони обалу под планином, шта више и сам главни пут који води овуда од Каменице к Илоку морали су крајем брега дуж дунавске равни сасећи, о чему се сваки путник може уверити.

Село има данас своју лепу цркву са 235 српских кућа, у којима живи 1406 српских душа.

Уредну мушку и женску школу полази 154 детета.

Народ је овде доста питом и благ а и доста марљив за све послове и сваки рад.

Околина је врло пријатна и мила, више брежуљака и неколико дивних долова.

Виноградарство је овде пре 15 година доста лепо напредовало, данас је стара лоза уништена, а нов се сад тешко диже.

Воћарство је развијено у средњу руку.

Имају врло лепих шљивика. Вртарство напредује, уколико само потреба села иште. — Пчеларење је незнатно. Тако исто мало хране свилену бубу.

Висока раван изнад села према Нештину згодна је за њиве, на којима ситна храна и кукуруз веома лепо напредује. Село је крај Дунава. Кад Дунав не изиђе из свог корита, кад се не разлије, имају ови сељани дуж дунавске обале богате паше за своју марву. А ту је и на многим местима богат сенокос, особито под јесен, ако је Дунав мали, а јесен блага и пријатна, да се отава може сушити.

Сточарство се развија према потреби села. Особито им је леп сој рогате марве. Има доста коња, оваца је мање, нешто коза и прилично свиња. И живине много имају.

У селу је доста лепих бунара, пријатних и здравих за пиће, а у околини је доста богатих извора. Неке куће, осим тога, донесе за своје потребе воду са Дунава.

У близини села, на путу у Свилош, испод брега налази се знатан извор: Бело врело. Народ из села Сусека а и из осталих околних села долази тој водици преко целе године, тражећи својој бољи лека, мијући и перући своје лице, очи и немоћно тело. На извору том има икона св. Јована и св. Петке, а по околним цбуновима и дрвећу свугде редом стоје пешкири и трачци разног рубља и хаљина. И свештеник излази на тај извор, кад га ко од болесника на водицу позове ради молитве.

Ношња се у овом селу мало разликује од ношње у осталим планинским селима. Та је разлика у шеширима и прслуцима, које носи особито млађе мушкиње. Народ је средњег раста, доста бујно развијен и те мељно здрав.

И говори се и песма се пева чистим српским језиком.

Мане су им, као и код осталих. Псовка је умеренија. Међу собом негују љубав и пријатељство. Само би требало мало више мара и прегалаштва у сваком послу.

Земљиште, подељено на потесе, носи ова имена:

Рудина, Танцош, Баода, Горњи и доњи рит, Велика ада, Карапат, Вакалова, Шевинац, Јагодин-до, Парлози, Корушка, Пањ, Чорат, Вамово, Живкара, Ритић, Спајино-гувно, Сврачињак, Велика међа, Полица, Гојкара, Брест, Мочар, Орловац, Бојинац, Шалгов, Крушка, Запара, Мали и велики луг, Ширкут, Самарица, Лежимир, Кокинац, Гробље, Чворинац, Крачина, Црквина, Косарлије, Комлуш, Пут.

Пошто је ово село крај Дунава, то неки од ових сељана и рибу лове, те понекада и отуда користи велике имају.

Лов на дивљач строго је забрањен: право на лов је готово свуда у рукама суседног властелина.

Из Сусека, кроз богате њиве, неке винограде и шљивике, преко убавог дола за сахат колима долази се у:

Нештин.

За име овог села старији мештани причају ово: У давнашње доба, кад се овде настанило село, — а то је било у првој половини XV. века, — живео је неки старац по имену Неша који је ту у долини крај извора пасео благо своје, те су цео тај до са богатом данас чесмом усред села називали и мештани и суседи: Нешин стан. У том су времену прозвали и село Нешин или Нештин. То име оста и до данас на месту некадашњег Нешина стана.

Село ово има врло лепу цркву, богато украшену и бакром покривену са 196 српских кућа и 946 православних становника.

Има уредну мушку и женску школу коју полази 132 детета.

Народ је овде врло питом и разборит, доста прегалац у своме послу, домаћем и ратарском. Куће су им уредне и чисте, па и сав им је живот складан и погодан.

Ношња им је као и у осталим суседним местима. Српски говоре врло лепо, а и песма им је лепа, пристојна и умерена.

Мане су им незнатне. Нису зато ни изнети на глас, већ сва околина и мисли и говори добро о њима.

И овде је сад усахнуло виноградарство, а пре 15—16 година је бујно напредовало. Новог сада мало је подигнуто.

Воћарство напредује. Има особито лепих шљивика.

Стоку и живину хране само за своју потребу. Пчелари се врло мало, а свилена се буба још мање негује.

Њиве и усеви марљиво се обрађују, особито је лепа пшеница а и кукуруз зна у некој години бити издашан. Вртарство је слабије.

Све потребе у селу, у свакој струци, подмирују из своје привреде. Пића за стоку, храна за људе, огрев и све друго при руци им је.

О трговини и занату не може се ништа говорити, јер се све важније доноси из Илока који је далеко један сахат хода одавде.

Кроз село води правилан пут даље према Илоку. Село је сасвим уз Дунав и, кад овај дође и нарасте, крајње куће трпе од поплаве.

Кроз село протече велики горски поток, на којем је знаменита нештинска (сада породице Милетић) поточара, камо сви мештани и околина преко целе године на мељаву долазе.

У околини има лепих извор-вода, а у селу има бунара, но најзнатнија је насред села саграђена чесма са пет цеви и богатим грлом. О тој се чесми прича ово: До половине века прошлога била је ова извор-вода просто ограђена. На њој се појила марва а понеко и купао. Неки Футожанин, по имену Марко Смиљин, који је дуго времена боловао, долазио је амо и купао се. Након тога оздравио је он сасвим. Признавајући том извору снагу и моћ лечења, огради га и оправи лепо.

Тако је било остало све до почетка овог века, кад Нештинци опћим прилозима подигоше овде чесму са 5 цеви. На чесми је лепа икона св. Богојављења. 6. јануара сваке године излази народ са литијом овамо и држи се водоосвећење.

У околини села, на путу у манастир Ђипшу, има још један извор, где се народ преко целог лета радо сакупља. Знатан је и извор Змајовац, који извире у потесу Кишалеу.

На путу из Нештина у Сусек, недалеко од села, има неких остатака од рушевина старих здања. Мештани не знају ништа причати о тим рушевинама, а зову то место Војводини двори. Покаткад се нађу остаци од старог оружја и новаца из V. и VI. века. Са оних је рушевина врло диван изглед на плахи Дунав и преко на равну Бачку према Паланци и даље.

Земљиште, по потесима, носи ова имена: Вуковац, Виокош, Глагош, Растова међа, Ичке, Пландиште, Дунавске њиве, Селиште, Надбиодом, Лесковача, Липље, Падине, Мишевац, Каљуштра, Кратиња, Јандор, Исакуша, Мостар, Суви-до, Голокут, Орловац, Синкереш, Орашје, Капавица, Кишелац.

Село је из XIV. или XV. века. Први становници беху насељени у потесу »Селиште«— све до XVII. века, о чему има спомена на старом гробном камењу и натписима, који се данас једва распознати могу.

Обичним пољским путем, засејаним с

обе стране пшеницом и кукурузом, преко брега за три четврти часа стиже се у

Визић.

Село је ово на врх гребена од Фрушке Горе, спуштено мало оној страни према Сави.

Име је добило ово село од места на којем је. То је вис од оних планина које се пружају од шидског бреста према највишим врховима те горе изнад Гргетега и Вел. Ремете. Отуда је село названо »Висић«.

Село ово има врло лепу цркву, оправљену пре десетак година. Око цркве стоји 58 српских кућа са 311 православних душа.

Има уредну школу, коју полазе 38 српске деце.

Становници су уопће вредни и добри ратари, врло питоме и благе нарави. Живот им је скроман. Та се скромност види и у дому, и у ношњи, и у разговору.

Говоре чисто и лепо српски, а и песма им је умерена и складна. Марљиво чувају све српске обичаје и на дому, и у пољу, и у сваком раду.

Одело им је као и у осталим планинским селима. Све одело, осим белог рубља, купују по дућанима.

У селу је и у дому и у ношњи доста чистоће.

Виноградарство је овде сасвим престало, а пре 15—16 година стојало је лепо. Воћарство је слабо. Има само неколико лепих

шљивика и мало ораха, крушака и јабука по баштама и двориштима.

Сточарство само за потребу села. Пчеларење слабо, а и свилена се буба веома мало храни.

Вртарство је по баштама у добром стању.

Главан им је рад и посао: њиве и сенокоси, који су овде погдегде врло богати, највише у долу од Ердевика до манастира Ђипше.

О трговини и занату ни спомена не може бити. Дућан има само један. У околини села има врло дивних чесама, од којих је знатна Анђина-водица наспред села. — Затим Кондромац-вода и на врх села: Иванова долина такође су познате. А има и неколико бунара, из којих радо воду црпу и носе. Још су знатни извори: у Батовом долу, Камаришту, Скандали.

Земљиште, подељено на потесе, носи ова имена:

Батов-до, Марков до, Јурчин до, Јабучје, Шкандала, Камариште, Крчевине, Клокоч, Чолинац, Угљевара, Брдо-поље, Честе, Лазин до, Бароновача, Ичке, Липовац, Теснац.

Село ово има у околини дивних и врло лепих долова, којима нема равних у свој Фрушкој Гори, и ти су врло плодни.

У једном од тих долова, далеко само пола сахата од Визића, лежи лепа српска задужбина Ђипша, знатна са свога лепог врта, разноврсног воћа и красне извор-воде, баш у манастирском здању.

Од Визића с брега, под ногу лепим путем, стиже се за сахат умерена хода на илочку паробродску станицу, а одатле лађом на обе стране Дунава, куда те жеља вуче.

Ето укратко о путу кроз та убава места и села, где наш народ у најзбијеној громили живи. То је управ срце Фрушке Горе а поготову и китњастога Срема.

Ко жели српска места упознати, а и народ свој изближе видети, нека не пожали труда провести се тим путем и проћи тим стазама, не ће се, зацело, покајати, већ ће уживати у лепотама тога краја.

Намера ми је била, бележећи и пишући ово, да верно истакнем, како је по тим нашим селима, колики је број становника у којем месту; да сачувам имена, којима је наш народ прозвао који комад земљишта свога, а што је најглавније, да се види да је те крајеве чисто наш народ населио и додanas на том земљишту у већини остао, па ако се гдегде и иноверац помешао, да је опет наш народ господар тих лепих крајева поноснога Срема.

Знам и уверен сам, да ће доћи време, кад ће, може бити, све друкчије бити него што је данас па ће ваљада бити захвалних потомака, којима ће годити и ове моје кратке белешке о овом и оном месту, кроз која сам ја пролазио, упознао их изближе и забележио понешто.

А можда ће кадгод одлучити се ко да потанко опише Срем па и друге крајеве, у којима наш српски народ живи, где се свето православље шири, а мили језик српски говори, српска песма пева а српски се обичаји својски држе и негују, — па ће тада и ова моја кратка белешка добро доћи таквом вредном раднику, који ће можда у научно израђеном делу, изцрпавши са сваке стране: са историјског, црквеног, просветног и економног гледишта све појединости наћи и у овим мојим белешкама нешто, што се дотле може и променити, и напустити, и заборавити. Свака белешка у садашњости јесте грађа за повесницу у будућности.

У Карловцима 10. декембра 1898.

